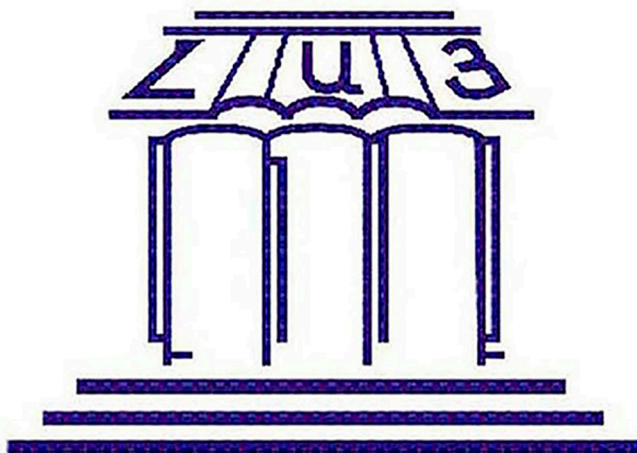

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԱՄՈՒՄՆՈՒԹԻՒՆ

ՇՐՋԱՔԱՐԱԿԱՆ

ՊԻՈՍ ԺԱՍՐԱԶԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻՆ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՏՊԱՐԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ

1931

282
7-62

282

7-62

4 NOV 2007

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԱՄՈՒՄՆՈՒԹԻՒՆ

ԹԹԻՂԹ

ՇՐՋԱՔԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԻՈՍ ԺՆ՝ ՍՐԲԱԶԱՆ ՔԱՂԱՆԱՅԱԳԵՏԻՆ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՏՊԱՐԱՆ

ՊԵՅՐՈՒԹ

1931

ԹՈՒՂԹ ԸՐՋԱՆԵՐԱԿԱՆ

Յարգելի եղբայրներու, Պատրիարքներու, Եպիսկոպոսապետներու,
Արքեպիսկոպոսներու, Եպիսկոպոսներու,
եւ ուրիշ վրձնակաւորներու, որ Առաքելական Աթոռին հետ
խաղաղութեան եւ նաղորդակցութեան մէջ են

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼՈՎ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐԿԱՅ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ, ՊԵՏՔԵՐԸ, ՄՈԼՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ՈՒ ՄՈԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՊԻՈՍ ԺԱ. ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏ

ՅԱՐԳԵԼԻ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սուրբ ամուսնութեան ո՛րչափ վեհ ըլլալը աւելի անկէ կարելի է հասկնալ, Յարգելի եղբայրներ, որ Քրիստոս մեր Տէրը, Յաւիտենական Հօր Որդին, անկեալ մարդուն մարմինը առնելով, ոչ միայն ուզեց որ այն սիրոյ ծրագրին մէջ, որով ի գլուխ հանեց մարդկային ազգին վերանորոգումը, մասնաւոր կերպով գտնուի ընտանեկան միութեան եւ նոյն իսկ մարդկային ընկերութեան այս սկիզբն ու հիմը, այլ նաեւ զայս աստուածային սահմանադրութեան նախնական մաքրութեան մէջ վերահաստատելն ետքը, բարձրացուց Նոր Օրէնքի ճշմարիտ եւ «մեծ» (1) խորհուրդի աստիճանին, եւ, հետեալաբար, ասոր կարգն ու կանոնը եւ ամբողջ հոգն ու խնամքը յանձնեց Եկեղեցւոյ, իր Հարսին:

65537.67

Սակայն որպէս զի ամուսնութեան այս վերանորոգումը՝ բոլոր աշխարհի և ամէն ժամանակի ազգերուն մէջ իր ցանկալի պտուղները յառաջ բերէ, պէտք է որ ամէնէն առաջ մարդոց միտքերը լուսաւորուին՝ ամուսնութեան մասին Քրիստոսի աւանդած ճշմարիտ վարդապետութեամբ, և ապա քրիստոնեայ ամուսինները, Աստուծոյ ներքին շնորհքով զօրացնելով իրենց տկար կամքերը, համաձայնեցնեն իրենց մտածելակերպը և գործելակերպը՝ Քրիստոսի այս ամենամաքուր օրէնքին, որով թէ՛ իրենք իրենց և թէ՛ իրենց ընտանիքին պիտի ապահովեն ճշմարիտ երջանկութիւն և խաղաղութիւն:

Բայց ոչ միայն մենք այս առաքելական Աթոռէն իբրեւ դիտարանէ մը նայելով՝ կը տեսնենք, այլ դուք ևս, Յարգելի եղբայրներ, թէ՛ կը տեսնէք և թէ՛ մեզի հետ միասին սաստկապէս կ'ողբաք արդարեւ որ շատ մարդիկ, այս վերանորոգման աստուածային գործը մոռցած, քրիստոնէական ամուսնութեան այնքան մեծ սրբութիւնը կա՛մ բոլորովին կ'անգիտանան կա՛մ լրբօրէն կ'ուրանան և կամ նոյն իսկ, նոր և իրաւաւ ապականեալ բարոյական վարդապետութեան մը ստապտիր սկզբունքներուն վրայ կ'ընկնելով, ոտնակոխ կ'ընեն: Եւ որովհետեւ այս ժանտաժուտ մոլորութիւններն ու վատթար բարքերը նկատ եմ տարածուիլ նաեւ հաւատացեալներուն մէջ, և յուշիկ յուշիկ անդգալաբար օրէ օր աւելի սողոսկելու, թափանցելու կը ձգտին, Մենք, իբրեւ երկրիս վրայ Քրիստոսի Փոխանորդը, իբրեւ Գերագոյն Հովիւ և Վարդապետ, պարտ և պատշաճ համարեցանք Մեր առաքելական ձայնը բարձրացնել, որպէս զի Մեզի յանձնուած ոչխարները հեռացնենք թունաւոր արօտներէն, և զգուշացնենք որչափ որ կրնանք:

Զեզի ուրեմն, Յարգելի եղբայրներ, և, Զեր միջոցաւ, Քրիստոսի աջողջ Եկեղեցիին, և նոյն իսկ ամբողջ մարդկային ազգին, քրիստոնէական ամուսնութեան բնոյթը, վեհութիւնը, անկէ ընտանիքին և նոյն իսկ մարդկային ընկերութեան վրայ սփռուած օգուտներն ու բարիքները, աւետարանական վարդապետութեան այս մասին դէմ եղող ծանր մոլորութիւնները, ամուսնական կեանքին հակառակ մոլորութիւնները, վերջապէս տարուելիք գլխաւոր դարմանները բացատրել որոշեցինք՝ հետեւելով հետքերուն մեր երջանկայիշատակ նախորդին, Լեոն ԺԳ ի, որուն 50 տարի առաջ քրիստոնէական ամուսնութեան վրայ հանած Area-

num (1) Շրջաբերական Թուղթը՝ այս Մերինով թէ՛ Մերը կ'ընենք, թէ՛ կը հաստատենք և թէ՛, մինչ հոս Մեր դարուն պայմաններուն և պահանջներուն բերումով՝ ինչ ինչ կէտերու վրայ աւելի կը ծանրանանք, ոչ միայն չխափանուած այլ նաեւ իր լիութիւնով պահած կը յայտարարենք:

Եւ որպէս զի մեր մեկնակէտը առնենք նոյն Շրջաբերականէն, որ գրեթէ ամբողջովին նուիրուած է ապացուցանելու ամուսնութեան աստուածային սահմանադրութիւնը, անոր Սուրբ Խորհուրդի վեհ հանգամանքը և մշտապէս անստանալիութիւնը, ամէնէն առաջ յիշենք սա հիմնական կէտը, որ մնալու է անվթար և անբռնարարիւ: Ամուսնութիւնը հաստատուած և վերանորոգուած չէ մարդոց կողմէն, այլ Աստուծոյ կողմէն. ան օրէնքներով ձօխացած, ամբապնդուած և բարձրացած չէ մարդոցմէ, այլ նոյն իսկ բնութեան Արարչէն, Աստուծմէ, և բնութեան Նորոգչէն, Քրիստոսէ, Մեր Տիրոջմէ. հետեւաբար կարելի չէ երբեք որ նոյն օրէնքները կախում ունենան մարդոց կամքէն կամ նոյն իսկ ամուսիններուն կողմէն եղած ուէ պայմանադրութենէ: Այս է Սուրբ Գրքին վարդապետութիւնը (2). այս է Ընդհանրական Եկեղեցւոյ անյեղլի աւանդութիւնը, այս է հանգիսաւոր վճիռը Տրիտենդեան ժողովին, որ Աստուածաշունչին բառերով իսկ կ'ուսուցանէ և կը հաստատէ թէ ամուսնութեան յարակայ և անլուծանելի զօրը և անոր միութիւնը ու ամբութիւնը յառաջ կու գան Աստուծմէ, իր սկզբնապտտճառէն (3):

Սակայն ամուսնութիւնը թէ և իր բնութեան իսկ բերումով Աստուծմէ սահմանուած է, բայց մարդկային կամքն ալ անոր մէջ բաժին ունի, և շատ աղնուագոյն բաժին. որովհետեւ ամէն ուրոյն պսակ, ըստ որում այս ինչ էրիկ մարդուն և այն ինչ կնոջ միջեւ ամուսնական միութիւն, յառաջ կու գայ մի միայն երկու ամուսնակիցներու ազատ հաւանութիւնէն. կամքի ազատ ներդրութիւնը, որով երկու կողմերէն իւրաքանչիւրը կու տայ և կ'առնէ իր ամուսնական սեպական իրաւունքը (4), այնքան հարկաւոր է

1 Շրջ. Arcanum divinae sapientiae, 10 փետրուար, 1880:

2 Եննդ., Ա. 27-28, Բ. 22-23 — Մտթ. ԺԹ. 3 և հետեւ. — Եփես. Ե. 23 և հետեւ.:

3 Ժող. Տրիտենդեան, նիստ ԻԴ:

4 Հմմտ. Օրինադիրք Կան. Իր. ԴԼ. 1081, 8օդ. 2:

ճշմարիտ ամուսնութեան մը կատարման համար, որ ունէ մարդ-կային իշխանութիւն անոր տեղը չի կրնար լինել (1): Սակայն այս ազատութիւնը կը վերաբերի միայն մէկ կէտի, այսինքն՝ որոշելու թէ արդեօք դաշնագիրները կ'ուզեն իսկապէս մտնել ամուսնական վիճակի մէջ և այս ինչ անձին հետ. բայց ամուսնութեան էութիւնը ենթակայ չէ բնաւ մարդկային ազատութեան. այնպէս որ, անգամ մը ամուսնութեան դաշինքը կոտոր, նոյն գործով ենթարկուած կ'ըլլայ անոր օրէնքներուն և էական յատկութիւններուն: Որովհետեւ հրեշտակային վարդապետը, հաւատարմութեան և սերնդեան վրայ խօսելով կ'ըսէ. «Ամուսնութեան մէջ այս բաները յառաջ կու գան ամուսնական դաշինքէն իսկ, և հետեւաբար, եթէ ամուսնութեան էութիւնը կազմող հաւանութեան մէջ ասոնց հակառակ բան չ'ը արտայայտուի, ճշմարիտ ամուսնութիւն չ'ըլլար» (2):

Ուրեմն ամուսնութեամբ հոգիները իրարու կը միանան կը յարակցին, և այս՝ մարմիններէն աւելի առաջ և աւելի սերտիւ, ոչ թէ զգայարաններու կամ սրտերու յեղեղուկ տրամադրութեամբ, այլ՝ կամքերու գիտակից և անյողգող որոշումով. և հոգիներու այս շաղապատումէն, Աստուծոյ յատուկ կարգադրութեամբ, կը յօրինուի սրբազան և անխզելի կապը:

Այս դաշինքը՝ իր բոլորովին մասնայատուկ բնոյթով իսպառ կը տարբերի թէ՛ անասուններու՝ կոյր բնազդով միայն կատարուած միաւորումներէն, ուր ո՛չ միտք կը գտնուի և ո՛չ գիտակից կամք, և թէ՛ մարդոց այն անկարգ յարաբերութիւններէն, որոնք զուրկ են կամքերու ճշմարիտ և օրինաւոր կապէ, և ընտանեկան կենակցութեան ունէ իրաւունքէ:

Ասկէ յայտնի է թէ օրինաւոր իշխանութեան իրաւունքն ու նոյն իսկ խիստ պարտականութիւնն է, խափանել, արգիլել, պատժել ամօթալի միաւորումները, որ հակառակ են մտքի և բնութեան. բայց, որովհետեւ խնդիրը նոյն ինքն մարդկային բնութենէն բխող նիւթի մը վրայ է, նոյնքան յայտնի է ինչ որ Մեր Նախորդը, Երջանկայիշատակ Լեոն ԺԳ., հրապարակաւ կ'ուսուցանէ (3). «Վիճակի ընտրութեան մէջ, տարակոյս չկայ թէ

1 Հմտ. Օրինադիր Կան. Իր. ԴԼ. 1081, 80դ. 1:

2 Ս. Թովմաս, Ագ., Summa theolog., p. III, Supplem., 9, XLIX, art. 3.

3 Շրջ. Rerum novarum, 15 Մայիս, 1891:

իւրաքանչիւր ոք կարող է և ազատ՝ կա՛մ հետեւելու կուսութեան մասին Յիսուսի Քրիստոսի տուած խրատին կա՛մ պարաւանդուելու ամուսնութեամբ: Մարդկային օրէնքը չի կրնար ո՛չ մարդը զրկել ամուսնութեան բնական, ընդարոյս իրաւունքէն և ո՛չ ալ ունէ կերպով սահմանափակել ամուսնութեան գլխաւոր պատճառը, որ Աստուծոյ իշխանութեամբ սկիզբէն հաստատուած է. Անեցե՛ք եւ բազմացա՛րուք (1):

Հետեւաբար ճշմարիտ ամուսնութեան սուրբ միութիւնը կը կազմուի աստուածային և մարդկային կամքով միանգամայն. Աստուծմէ են ամուսնութեան նոյն ինքն հաստատութիւնը, անոր նպատակները, օրէնքները, բարիքները. մարդոցմէ է՝ աստուածադիր ամէն պարտականութիւններով և բարիքներով ճշխացած ունէ մասնաւոր ամուսնութիւն, որ տեղի կ'ունենայ երբ մէկը, իր կեանքին ամբողջ տեղութեան համար, ինքզինքը վիճանձնօրէն ուրիշի մը կու տայ՝ Աստուծոյ օգնութեամբ ու գործակցութեամբը:

Ա.

Երբ միջամուխ կ'ըլլանք բացատրելու թէ որո՞նք են ճշմարիտ ամուսնութեան աստուածապարզ և բարիքները, կը յիշենք խօսքերը Եկեղեցւոյ Մեծանուն Վարդապետին, զոր Մենք կը գրուած տէինք վերջերս, անոր մահաւան հնգեռասաներորդ հարիւրամակին առթիւ Մեր հրատարակած Ad salutem Շրջաբերականին մէջ (2). «Լաւ են այն ամէն բաները, — կ'ըսէ Ս. Օգոստինոս — որոնց պատճառաւ ամուսնութիւնը լաւ է. սերունդ, հաւատարմութիւն, Ս. Խորհուրդ» (3): Թէ ինչո՞ւ համար իրաւամբ կ'ըսուի որ այս երեք գլխաւոր կէտերը կը պարունակեն քրիստոնէական ամուսնութեան բովանդակ վարդապետութեան՝ անթերի ամբողջութիւնը, Սուրբ Վարդապետը ինքն իսկ պերճախօսօրէն կը բացատրէ

1 Եւնդ. Ա. 28:

2 Շրջ. Ad salutem, 20 Ապրիլ, 1930:

3 Ս. Օգոստ. De bono coniug., cap. 24, n. 32.

երբ կ'ըսէ. « Հաւատարմութեամբ կը պարտադրուի որ այրը կամ կինը ամուսնական կապին հակառակ սեռային յարաբերութիւն չունենայ ուրիշին հետ. սեռունդով՝ որ սիրով ընդունուի, խնամով սնուցուի, խղճամիտ կերպով դաստիարակուի. Սուրբ Խորհուրդով՝ որ ամուսնական միութիւնը չլուծուի, և արձակուած այրը կամ կինը ուրիշի հետ չմիանայ՝ նոյն իսկ սերունդի պատճառաւ: Այս է ամուսնութեան օրէնքը, որով բնութեան արգասաւորութիւնը կը գտնէ իր փառքը, և անժուժկալութեան չարութիւնը՝ իր սանձը » (1):

Ուստի ամուսնութեան բարիքներուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ սեռունդը: Եւ անտարակոյս նոյն ինքն մարդկային ազգի Արարիչը, որ, իր բարութեամբը, ուղեց մարդոց միջնորդութեամբ տարածել կեանքը, մեզի սորվեցուց զայս, երբ, Դրախտին մէջ, ամուսնութիւնը հաստատելու ատեն, մեր նախածնողներուն և անոնց միջոցաւ ապագայ բոլոր ամուսիններուն ըսաւ. « Աճեցէ՛ք և բազմացէ՛ք և երկիրը լեցուցէք » (2): Ս. Օգոստինոս շատ լաւ կերպով կը հետեցնէ զայս Ս. Պօղոսի Տիմոթէոսի (3) ուղղած խօսքերէն՝ ըսելով. « Թէ ամուսնութեան նպատակը որդեծնութիւնն է, կը վկայէ Առաքեալը. Կուգեմ, կ'ըսէ, որ մանկամարդ աղջիկները ամուսնանան: Եւ որպէս թէ պատասխանելով սա հարցման. Ինչո՞ւ համար, անմիջապէս կը յարէ. Զաւակներ ծնանին, բնականիք մայր բլլան » (4):

Թէ ո՛րչափ մեծ է իրօք Աստուծոյ այս բարեբարութիւնը և ամուսնութեան բարիքը, յայտնի է մարդու արժանապատուութենէն և վսեմ նպատակէն: Մարդը արդէն իր մի միայն բանաւոր բնութեան բարձրութեամբը կը գերազանցէ արդարեւ միւս բոլոր տեսանելի արարածները: Ասկէ զատ Աստուած մարդոց սերունդը կ'ուզէ ոչ թէ միայն որպէս զի անոնք գոյանան և երկիրը լեցնեն. այլ մանաւանդ որպէս զի Աստուած պաշտեն, ճանչնան և սիրեն, և զինքը վայելին յաւերժապէս երկնքի մէջ: Այս նպատակը, մարդուս Աստուծոյ կողմէն գերբնական կարգին սքանչելի բարձրացումով,

- 1 Ս. Օգոստ. De gen. ad litt., lib. IX, cap. 7, n. 12.
- 2 Ծննդ. Ա. 28:
- 3 Ա. Տիմ. Ե. 14:
- 4 Ս. Օգոստ. De bono coniug., cap. 24, n. 32.

կը զլէ կ'անցնի ինչ որ աչքը տեսած է, ականջը լսած է և մարդուս սիրտը յղանալ կըցած է (1): Ուսկից կը տեսնուի զիւրաւ թէ զաւակները, որ կը ծնանին Ամենակարող Աստուծոյ զօրութեամբ, ամուսիններու զորակցութեամբ, են հաւատարապէս պարզ և աստուածային բարութեան և սրբութեան ամուսնութեան:

Քրիստոնեայ ծնողները հասկնալու են նաեւ որ կոչուած չեն միայն մարդկային աղքէ երկրիս վրայ տարածելու և պահելու, և ոչ ալ ձգմարիտ Աստուծոյ ուէ երկրպագուներ պատրաստելու, այլ Քրիստոսի Եկեղեցւոյն զաւակներ տալու, Սուրբերուն քաղաքացիներ և Աստուծոյ մտերիմներ ծնանելու (2), որպէս զի Աստուծոյ և մեր Տիրոջ պաշտամունքին նուիրուած ժողովուրդը օրէ օր աւելի աճի և բարգաւաճի: Անշուշտ քրիստոնեայ ամուսինները, նոյն իսկ եթէ իրենք նրբացած ըլլան, չեն կրնար իրենց սրբութիւնը փոխանցել իրենց զաւակներուն. կեանքի բնական սերունդ եղած է ընդհակառակն մահուան ճամբայ մը, որով սկզբնական մեղքը զաւակներուն կ'անցնի. սակայն անոնք կերպով մը կը հաղորդակցին զրախտի անդրանիկ ամուսնութեան. որովհետեւ իրենց ձեռքն է ընծայել իրենց սրբիները Եկեղեցւոյ, որպէս զի Աստուծոյ զաւակներուն այս բազմածնուող մայրը վերածնի զանոնք Մկրտութեան սրբարար ջրով՝ գերբնական արդարութեան մէջ, և ընէ կենդանի անդամ Քրիստոսի, մասնակից անմահական կեանքի, և ժառանգորդ յաւիտեական փառքի, որուն ամէնքնիստ ալ բոլոր սրտանց կը բաղձանք:

Եթէ ձգմարտապէս քրիստոնեայ մայր մը, այս բաները նկատի առնէ, պիտի հասկնայ անշուշտ որ, աւելի բարձր և սիրտալի իմաստով մը, իրեն ուղղուած են մեր Փրկչին սա խօսքերը. « Կինը... զաւակ բերելէն վերջը՝ այլ ևս չի յիշեր իր ցաւերը, որովհետեւ կ'ուրախանայ որ աշխարհիս վրայ մարդ ծնած է » (3). և գերիվերոյ հանդիսանալով իր մայրական գերէն անբաժան ամէն ցաւերէ, ամէն հոգերէ, ամէն ծանրաբեռնութիւններէ, աւելի իրաւամբ և աւելի սրբութեամբ, քան հռոմայեցի տիկինը, Գրակքոսներու մայրը, Տիրոջմով պիտի պարծենայ զաւակներու ծաղկազեղ պսակին համար: Արդէն երկու ամուսիններն ալ այս

- 1 Հմմտ. Ա. Կորնթ. Բ. 9:
- 2 Հմմտ. Եփես. Բ. 19:
- 3 Յովհ. Ժ. 2, 21:

զաւակները, Աստուծոյ ձեռքէն յօժարաւորօք և երախտապարտ հոգւով ընդունելով, պիտի նկատեն զանոնք իբրև Աստուծոյ իրենց յանձնուած տաղանդ մը, որ դորձածուելու է իրենց սեփական օգտին համար կամ միայն ի հաշիւ պետութեան երկրաւոր շահերուն, այլ որ դատաստանին օրը Տիրոջ պիտի վերադարձուի արդիւնքներով հանդերձ:

Աերունդի բարիքը չի լրանար անտարակոյս ծննդեան բարեբարութեամբ, պէտք է որ անոր կցուի ուրիշ մը, որ է զաւակներուն լաւ դաստիարակութիւնը: Իրօք ալ Աստուծոյ, իր ամբողջ իմաստութեամբը, թերի կերպով հոգ տարած կ'ըլլար զաւակներուն ինչպէս նաև բովանդակ մարդկութեան վիճակին, և թէ անոնց, որոնց տրուած է ծնանելու կարողութիւնն ու իրաւունքը, տուած չըլլար նաև դաստիարակելու իրաւունքն ու պարտքը: Ոչ ոք կրնայ արդարև ուրանալ թէ մանուկը ինքնաբաւ է ո՛չ բնական կեանքի և ո՛չ ալ մանուկն ունի գերբնական կեանքի վերաբերեալ բաներուն մէջ, այլ կարօտ է երկար տարիներ ուրիշներու օգնութեան, կրթութեան, դաստիարակութեան: Արդէն յայտնի է թէ բնութեան պահանջներուն և Աստուծոյ հրամանին համեմատ, զաւակները դաստիարակելու այս իրաւունքն ու աշխատանքը ամէնէն առաջ կը պատկանի անոնց, որոնք ծննդեամբ սկսած են բնութեան գործը, և որոնց բացարձակապէս արդիւնած է կիսկատար թողուլ սկսուածը և այնպէսով ստոյգ կորստեան վտանգի մէջ գնել մանուկը: Արդէն զաւակներու այս ամենահարկաւոր դաստիարակութեան ամենալաւ կերպով հոգ տարուած է ամուսնութեամբ, ուր ծնողները անլուծանելի կապով իրարու հետ միացած, միշտ ի վիճակի են այս ուղղութեամբ միասին աշխատելու և փոխադարձաբար իրարու օգնելու:

Երկտասարդութեան քրիստոնէական դաստիարակութեան վրայ ուրիշ տեղ լիովին խօսած ըլլալով՝ (1) հոս ամփոփենք ինչ որ հոն ըսած ենք Ս. Օգոստինոսի վերոյիշեալ խօսքերով. «Աերունդով (կը պարտադրուի) որ սիրով ընդունուի... իրձամիտ կերպով դաստիարակուի» (1), ինչ որ արդէն կ'ըսէ նաև Կանոնական Իրաւագիտութիւնը իր ջլուտ բացատրութեամբ. «Ամուսնութեան

1 Շրջ. Divini illius magistri, 31 Դեկտ. 1929:

1 Ս. Օգոստ. De Gen. ad litt. lib. IX, cap. 7, n. 12.

պաշին նպատակն է զաւակներու ծնունդն ու դաստիարակութիւնը» (1):

Վերջապէս լռութեամբ անցնելու էք որ և թէ այս երկու այնքան պատուաբեր և կարեւոր պաշտօնները ծնողներու յանձնուած են զաւակներու բարիքին համար, նոր կեանքի ծնանելու աստուածատուր կարողութեան ունէ պարկեշտ կիրառութիւն՝ միմիայն ամուսնութեան իրաւունքն ու անանհայտնութիւնն է, Արարչին հրամանին և բնութեան օրէնքին համաձայն, և բացարձակապէս մնալու է ամուսնութեան սուրբ սահմաններուն մէջ:

Ամուսնութեան ուրիշ մէկ բարիքը, զոր Սուրբ Օգոստինոսէն առնելով յիշեցինք, է հաւատարմութիւնը, այսինքն երկու կողակիցներու ամուսնական փոխադարձ ու խտապահութիւնը, այնպէս որ ինչ որ աստուածային օրէնքով նուիրագործուած դաշինքին զօրութեամբ կ'իյնայ մի միայն միւս ամուսնակցին, անոր չզրացուի, և ոչ ալ երրորդի մը ձգուի. և ամուսնակցին իսկ թոյլ չտրուի ինչ որ, աստուածային օրէնքներուն և իրաւունքներուն հակառակ և ամուսնական հաւատարմութեան հետ բացարձակապէս անհաշտելի ըլլալով չի կրնար երբեք թոյլ տրուիլ:

Ասոր համար այս հաւատարմութիւնը կը պահանջէ ամէնէն առաջ ամուսնական կատարեալ միութիւն, որուն տիպարը կազմեց Արարիչը ինքնին մեր նախածնողներուն ամուսնութեամբ, երբ ուզեց որ նոյն ամուսնութիւնը կատարուի միայն մէկ այր մարդու և մէկ կնոջ միջև: Եւ թէպէտև ետքը աստուածային գերադոյն օրէնսդիրը, ժամանակի մը համար, մեղմացուց համեմատաբար այս նախնական օրէնքին խտութիւնը, սակայն բացարձակապէս ստոյգ է որ Աւետարանական Օրէնքը նոյն նախնական կատարեալ միութիւնը վերանորոգեց իր ամբողջութեամբը, և ջնջեց ամէն տնօրինում. այս բանը ակներև ցոյց կու տան Քրիստոսի խօսքերը և եկեղեցւոյ անփոփոխ վաղապետութիւնը, ինչպէս նաև անոր հաստատուն գործելակերպը: Ուստի Տրիտենդեան Սուրբ Ժողովը շատ իրաւամբ բանաձեւած է սա հանդիսաւոր յայտարարութիւնը. «Քրիստոս, Մեր Տէրը, սորվեցուց բացայայտօրէն որ այս կապով երկու անձեր միայն կը միանան և կը լծակցին, երբ ըսու. Ասոր համար երկու չեն այլ մեկ մարմին» (2):

1 Օրինագիրք Կ. Իր. Գլ. 1013, 804. 1:

2 Ժ. Տր. Նիստ ԻԴ:

Սակայն մեր Տէրը ոչ միայն ուղեց դատապարտել բազմակնոյթեան և բազմայրութեան յաջորդական կամ միասնական ամէն ձեւ, և կամ նաեւ ամէն արտաքին անպարկեշտ արարք, այլ ամուսնական միութեան սրբազան սահմաններուն անբնարարելիութիւնը գլխովին աշխտելու համար, արգիւց նաեւ ասոնց վերաբերեալ կամաւոր խորհուրդները և բազմաքննութիւնը. «Եւ ես կ'ըսեմ ձեզի թէ ով որ ցանկական ակնարկներ սեւեռէ կնոջ մը վրայ արդէն սրտով չնայած կ'ըլլայ անոր հետ» (1): Մեր Տիրոջ այս խօսքերը չեն կրնար եղծանիլ նոյն իսկ միւս ամուսնակցին հաւանութեամբ. որովհետեւ կը հրատարակեն անտուածային և բնական օրէնք մը, զոր սեւէ մարդկային կամք չի կրնար լուծել կամ անզօր դարձնել (2):

Ասկէ զատ որպէսզի հաւատարմութեան բարիքը իր ամբողջ պայծառութեամբը փայլի, պէտք է որ ամուսիններուն ներքին յարաբերութիւններն իսկ կրնն պարկեշտութեան կնիքը, այնպէս որ ամուսինները ամէն բանի մէջ վարուին անտուածային և բնական օրէնքներուն համաձայն, և ջանան իշտ հետեւելու իրենց Արարչին ամենազէտ և ամենասուրբ կամքին՝ Աստուծոյ գործին նկատմամբ խորին յարգանքով լը:

Իսկ ինչ որ Ս. Օգոստինոս շատ պատշաճօրէն կը կոչէ զգասարեան հաւատարմութիւնը, թէ՛ շատ զիւրին և թէ՛ շատ հաճելի և ազնիւ կերպով դուրս կը ցայտէ ուրիշ ամենակարեւոր տեսակէտէ մը, այսինքն ամուսնական սէրէն, որ կը թափանցէ ամուսնական կեանքի բոլոր պարտքերէն ներս, և քրիստոնէական ամուսնութեան մէջ տեսակ մը ազնուապետութիւն կը կազմէ: «Որովհետեւ ամուսնական հաւատարմութիւնը կը պահանջէ որ այր և կին միասնաձայն մասնաւոր սիրով մը, սուրբ և մաքուր սիրով մը, զիրար սիրեն ոչ թէ ինչպէս չնայողները զիրար կը սիրեն, այլ ինչպէս Քրիստոս սիրեց եկեղեցին: Առաքեալը այս կանոնը դրաւ երբ ըսաւ. Այրեք, սիրեցե՛ք ձեռք ձեր կիները ինչպէս Քրիստոս սիրեց եկեղեցին. (1) և Քրիստոս անշուշտ իր եկեղեցին պարտւեց անսահման սիրով մը, ոչ թէ իր անձնական օգտին համար, այլ մի միայն իր

1 Մատթ. Ե. 28:

2 Հմտ. Decr. S. Officii, 2 Մարտ, 1679, առաջարկ 50:

1 Եփես. Ե. 25. — Հմտ. Կոզմոս, Գ. 19:

Հարսին շահուն համար» (1): Սէր կը կոչենք ուրեմն ոչ թէ մի միայն մարմնական և վաղանցուկ հակամիտութեան կամ անուշ խօսքերու վրայ հիմնուածը, այլ ներքին զգացումներու վրայ հաստատուածը, և— որովհետեւ գործն է սիրոյ նշանը (2) — արտաքին գործով ապացուցուածը: Այս գործը ընտանեկան ընկերութեան մէջ միմիայն փոխադարձ օգնութեամբ չի սահմանափակուիր, այլ պէտք է որ զէպի աւելի բարձր ձգտի, և այս իսկ ըլլալու է իր գլխաւոր առարկան որ ամուսինները իրարու օգնեն ամէն օր աւելի կազմակերպելու և կատարելագործելու իրարու մէջ ներքին մարդը: Այսպէս իրենց ամէնօրեայ յարաբերութիւնները իրենց պիտի օգնեն որ օրէ օր աւելի յառաջադիմեն առաքինութիւններու գործադրութեան մէջ, զարգանան մանաւանդ Աստուծոյ և ընկերոջ ճշմարիտ սիրոյն մէջ, ուր կ'ամփոփուին վերջնականօրէն «ամբողջ օրէնքն ու Մարգարէները» (3): Որովհետեւ վերջապէս ամէնքը, ինչ վիճակ, ինչ համեստ աշրեւակերպ ալ ունենան, կրնան և պարտին հետեւիլ Աստուծոյ կողմէն մարդոց տրուած բովանդակ սրբութեան ամենակատարեալ տիպարին, Քրիստոսի, մեր Տիրոջ. և, Աստուծոյ օգնութեամբ, հասնիլ, ինչպէս շատ սուրբերու օրինակէն կը տեսնուի, քրիստոնէական կատարելութեան ամենաբարձր գագաթը:

Ամուսիններու այս փոխադարձ ներքին կազմակերպութիւնը, այս զիրար կատարելագործելու ջանքը, կրնայ, ինչպէս կը սորվեցնէ Հռովմէական Քրիստոնէականը (4), ճշմարտապէս համարուիլ ամուսնութեան նոյն իսկ առաջնակարգ շարժառիթն ու պատճառը, և թէ սակայն ամուսնութիւնը չնկատուի սեղմ իմաստով իբրեւ զաւակներու ծննդեան և կրթութեան սահմանուած հաստատութիւն մը, այլ աւելի լայն իմաստով՝ իբրեւ մշտապէս կենակցութիւն մը, մտերմութիւն մը, ընկերութիւն մը:

Նոյն սէրը ներդաշնակելու է ամուսիններու մնացած բոլոր իրաւունքներն ու պարտքերը, և այսպէս ոչ թէ միայն իբրեւ արդարութեան օրէնք այլ իբրեւ սիրոյ կանոն ընդունիլ պէտք է

1 Հմտ. Catech. Rom., II, cap. VIII, q. 24.

2 Հմտ. S. Greg. M., Homil. XXX in Evang., (Յովհ. ԺԳ, 23-31) n. 1.

3 Մատթ. ԻԲ. 40:

4 Հմտ. Catech. Rom. p. II, cap. VIII, q. 13.

Առաքեալին սա խօսքը. «Այրը թո՛ղ հատուցանէ կնոջ ինչ որ անոր իրաւունքն է նոյնպէս կինը՝ իր էրկանը» (1) :

Վերջապէս ընտանեկան ընկերութիւնը այս սիրոյ կապով լաւ հաստատուած ըլլալով հարկ է որ հոն ծաղկի ինչ որ Ս. Օգոստինոս կը կոչէ սիրոյ կարգը : Այս կարգը կը պարունակէ թէ՛ այր մարդու գերիշխանութիւնը իր կնոջ եւ իր զաւակներուն վրայ, թէ՛ կնոջ փութկոտ հպատակութիւնը, ինչպէս նաեւ ինքնաբերական հնազանդութիւնը, ինչ որ Առաքեալը կը պատուիրէ սա խօսքերով. «Թո՛ղ կիները հպատակին իրենց այրերուն ինչպէս Տիրոջ, որովհետեւ այրն է կնոջ գլուխը, ինչպէս Քրիստոս է գլուխ եկեղեցւոյ (2) :

Այս հպատակութիւնը սակայն ոչ կը ժխտէ եւ ոչ ալ կը ջնջէ ազատութիւնը որ ամենայն իրաւամբ ունի կինը թէ՛ իր մարդկային անձին ատանձնաշնորհումներուն պատճառաւ, եւ թէ՛ իր ամուսնի, մօր եւ ընկերակցի ազնուագոյն պաշտօններուն բերումով. այս հպատակութիւնը չի հրամայեր որ կինը գլուխ ծռէ էրկանը որեւիցէ բաղձանքներուն, որ կրնան շատ չյարմարիլ մտքի կամ ամուսնակցի արժանապատուութեան. չի՛ սորվեցներ թէ կինը զուգահեռաբար է այն անձերուն, որ իրաւագիտութեան մէջ անհավասար կ'ըսուին, եւ, որոնց, թերակազմ դատողութեան պատճառաւ, եւ մարդկային գործերու անտեղեակ ըլլալուն համար, կը զլացուի սովորաբար իրենց իրաւունքներուն կիրարկումը, այլ կ'արգիլէ ընտանիքին բարիքն անտեսող չափազանց համարձակութիւնը, չ'ուզեր որ ընտանիքին բարոյական մարմնին մէջ՝ սիրտը գլխէն բաժնուի՝ մեծ փնտով ամբողջ մարմնին եւ վտանգով — շատ մերձաւոր վտանգով — կործանումի : Իրօք ալ եթէ այրը գլուխ է, կինը սիրտ է. եւ ինչպէս առաջինը ունի կառավարութեան առաջնութիւնը, վերջինը կրնայ եւ պարտի պահանջել սիրոյ առաջնութիւնը :

Դարձեալ կնոջ հպատակութիւնը կրնայ աստիճանով եւ եղանակով տարբեր ըլլալ՝ անձերու, վայրերու եւ ժամանակներու տարբեր պայմաններուն համեմատ. մանաւանդ եթէ այրը թերանայ իր պարտականութեան մէջ, կնոջ անկ է անոր տեղը լեցնել ընտա-

նեկան վարչութեան մէջ : Բայց ներքի չէ երբեք եւ ոչ մէկ տեղ նոյն ինքն ընտանիքի յօրինուածութիւնը եւ անոր Աստուծոյ հաստատուած եւ ամրապնդուած օրէնքը տալիս վրայ ընել կամ խաթարել :

Կնոջ եւ այր մարդու միջեւ պահուելիք կարգին կանոնին մասին Մեր Երջանկայիշատակ Նախորդը, Լեւոն ԺԳ., Մեր յիշատակած քրիստոնէական ամուսնութեան վերաբերեալ Շրջաբերականին մէջ շատ մեծ իմաստութեամբ կը վարդապետէ. «Մարդը ընտանիքին իշխանն է, եւ կնոջ՝ գլուխը. կինը սակայն ըստ որում մարմին անոր մարմնէն եւ ոսկր անոր ոսկրեան՝ պիտի հպատակի եւ պիտի հնազանդի ամուսնին, ո՛չ թէ աղախնի այլ ընկերակցի պէս, որպէս զի մատուցուած հնազանդութիւնը զուրկ չըլլայ ոչ արժանապատուութենէ եւ ոչ վայելչութենէ : Արդ թէ՛ հրամայողին մէջ եւ թէ հնազանդողին մէջ — ըստ որում առաջինը Քրիստոսը կը պատկերացնէ, իսկ երկրորդը՝ Եկեղեցին — աստուածային սէրը չարունակ պիտի կանոնաւորէ պարտականութիւնները» (1) :

Ուրեմն հնաւատարմութեան բարիքը կը պարունակէ միութիւն, զգաստութիւն, սէր, արժանավայել եւ ազնուագոյն հնազանդութիւն, որոնք որչափ բառեր են, նոյնչափ բարիքներ են ամուսնիններու եւ ամուսնութեան. իրենցմով ամուսնութեան խաղաղութիւնը, վեհութիւնը, երջանկութիւնը կ'ապահովուին եւ յառաջ կը մղուին : Ուստի զարմանալի չէ որ այս հաւատարմութիւնը ամէն ատեն դասուած է ամուսնութեան զերազանց եւ սեփական բարիքներուն մէջ :

Սակայն այսքան բարերարութիւններու մթերքը կը լրանայ եւ կը յորդի քրիստոնէական ամուսնութեան այն բարիքով, զոր Օգոստինոսի բացատրութեամբ կոչեցինք Ս. Խորհուրդ, որով կը նշանակուի թէ՛ կապին անլուծանելիութիւնը եւ թէ՛ դաշինքին՝ Քրիստոսի կողմէ՝ չնորհքի արդիւնաբեր չափնի աստիճանին բարձրացումը եւ նուիրադորձումը :

Եւ ամէնէն առաջ ամուսնական դաշինքին անլուծանելիութիւնը Քրիստոս ինքնին ամրապնդող կը հաստատէ ըսելով. «Ինչ որ Աստուած յիշատեց, մարդը թող չբաժնէ» (2) «Ով որ իր կինը

1 Ա. Կորնթ. Ի. 3 :

2 Եփես. Ե. 22, 23 :

1 Շրջ. Arcanum, 10 փետր. 1880 :

2 Մտթ. ԺԹ. 6 :

արձակէ եւ ուրիշ մը առնէ կը չնայ, եւ ով որ արձակուածը առնէ կը չնայ» (1):

Այս անլուծանելիութեան մէջ Ս. Օգոստինոս կը դնէ, շատ բացայայտ բառերով, ինչ որ կը կոչէ Ս. Խորհուրդի բարեքր. «Ս. Խորհուրդով (կը պարտադրուի) որ ամուսնական միութիւնը չլուծուի եւ արձակուած այրը կամ կիւնը, ուրիշի հետ չմիանայ՝ եւ ոչ իսկ զաւակներու պատճառաւ» (2):

Այս անլուծ ամուսնութիւնը կը պատկանի ամէն ճշմարիտ ամուսնութեան, թէեւ ոչ միեւնոյն ամենակատարեալ չափով, որովհետեւ Տիրոջ սա խօսքը. «Ինչ որ Աստուած միացուց մարդը թող չբաժնէ», ըսուած է մեր նախածնողներուն ամուսնութեան համար, այսինքն ապագայ ամէն ճշմարիտ ամուսնութիւններու նախատիպարին համար. եւ հետեւաբար կը պատշաճի ամէն ճշմարիտ ամուսնութեան: Անշուշտ Քրիստոսէ առաջ այս նախնական օրէնքին վսեմութիւնը եւ խստութիւնը նուազեցաւ, եւ այն աստիճան, որ Մովսէս իր ժողովուրդին անդամներուն թոյլ տուաւ, իրենց խստասրտութեան պատճառաւ, որ արձակեն իրենց կիւները՝ որոշ պատճառներու համար. բայց Քրիստոս իր օրէնսդրի գերազույն իշխանութեան զօրութեամբ, այս մեծ թոյլտուութեան տնօրինումը յետոյ կոչեց, եւ նախնական օրէնքը վերահաստատեց ամբողջովին՝ սա անմոռանալի խօսքերով. «Ինչ որ Աստուած միացուց, մարդը թող չբաժնէ»: Ասոր համար երջանկայիշատակ Պիոս Զ. մեծ իմաստութեամբ կը գրէր Եգերի Եպիսկոպոսին. «Ասկէ յայտնի է թէ նոյն իսկ բնութեան վիճակի մէջ, եւ իսկական Սուրբ Խորհուրդի աստիճանին բարձրանալէ շատ առաջ, ամուսնութիւնը Աստուծոյ կողմէն այնպէս հաստատուած է որ ունենայ մշտամնաց եւ անլուծանելի կապ մը, զոր, հետեւաբար, ոչ մէկ քաղաքական օրէնք կրնայ խզել: Ասոր համար թէեւ ամուսնութիւնը կրնայ տեղի ունենալ առանց Ս. Խորհուրդի, ինչպէս հեթանոսներուն միջեւ, սակայն այնպիսի ամուսնութիւնն ալ, քանի որ ճշմարիտ ամուսնութիւն է, պէտք է որ պահէ եւ կը պահէ բացարձակապէս յարակալ կապի հանգամանքը, որ, սկիզբէն, աստուածադիր օրէնքով այնպէս անբաժան է ամուսնութենէ, որ եւ ոչ մէկ քաղաքական իշխանութեան կրնայ ենթարկուիլ: Ուստի կնքեալ ըսուած

1 Ղկս. ԺԶ. 18:

2 Ս. Օգոստ. De Gen. ad litt. lib. IX, c. 7, n. 12.

ամուսնութիւնը ինչ որ ալ ըլլայ, կա՛մ կնքուած է իրօք ճշմարիտ ամուսնութիւն մը ըլլալու եղանակով, եւ այն ատեն կ'ունենայ այս մշտնջենաւոր կապը, որ աստուածային օրէնքով յարակից է ամէն ճշմարիտ ամուսնութեան. կա՛մ կ'ենթադրուի թէ կնքուած է առանց այս մշտնջենաւոր կապին, եւ այն ատեն ամուսնութիւն չէ, այլ ապօրինաւոր միութիւն մը, ուղղակի հակառակ աստուածային օրէնքին, միութիւն, որուն մէջ, հետեւաբար, մարդ չի կրնար ոչ մտնել եւ ոչ մնալ» (1):

Իսկ եթէ այս անլուծանելիութիւնը, նոյն իսկ ամէնէն հազուադէպ բացառութեան ենթակայ տեսնուի, ինչպէս լոկ անհաւատներու միջեւ կնքուած բնական ամուսնութեան մէջ, կամ քրիստոնեաներու միջեւ կնքուած բայց դեռ չլրացած ամուսնութիւններու մէջ, այս բացառութիւնը կախում չունի մարդոց կամքէն կամ ուրիշ պարզապէս մարդկային իշխանութենէ, այլ աստուածային օրէնքէն, որուն միակ պահապանն ու մեկնիչն է Քրիստոսի Եկեղեցին: Սակայն այսօրինակ ուրիշ իշխանութիւն, ուրիշ շարժառիթով, չի կրնար գործածուիլ կնքուած եւ լրացած քրիստոնէական ամուսնութեան համար: Այսպիսի ամուսնութեան մէջ, արդարեւ, ինչպէս որ ամուսնական դաշինքը կատարելապէս կը լրանայ, նոյնպէս ալ, Աստուծոյ կամքովը, կը փայլին՝ մարդոց իշխանութենէն անխախտելի, ամենամեծ հաստատութիւն եւ անլուծանելիութիւն:

Եթէ ուզենանք յարգութեամբ որոնել այս աստուածային կամքին ներքին պատճառը, գիւրաւ կը գտնենք զայն, Յարգիլի Եղբայրներ, քրիստոնէական ամուսնութեան խորհրդական նշանակութեան մէջ, որ լիովին եւ կատարելապէս կը հաստատուի՝ հաւատացեալներու միջեւ եղած լրացած ամուսնութեամբ: Իրօք ալ, ինչպէս կը վկայէ Առաքեալը իր Եփեսացիներուն ուղղած թղթին մէջ (2) (զոր յիշեցինք այս Շրջաբերականին սկիզբը), քրիստոնէական ամուսնութիւնը յառաջ կը բերէ այն ամենակատարեալ միութիւնը, որ կայ Քրիստոսի եւ Եկեղեցւոյ միջեւ. «Այս խորհուրդը մեծ է, կ'ըսեմ ձեզի, Քրիստոսով եւ Եկեղեցւով»: Ուստի այս միութիւնը ո՛րեք բաժանումով չի կրնար երբեք լուծուիլ,

1 Պիոս Զ. Rescript. ad Episc. Agriens. 11 օգոստոս 1789:

2 Եփես. Ե. 32:

ցորչափ Քրիստոս ապրի և Եկեղեցին Քրիստոսով ապրի: Վարդապետութիւն, զոր Ս. Օգոստինոս պերճաբանօրէն մեզի կը սորվեցնէ սա խօսքերով: « Քրիստոս և Եկեղեցին իրարու միացած կ'ապրին յաւիտեան, և ունէ բաժանումով չեն կրնար իրարմէ զատուիլ: Աստուծոյ քաղաքին, այսինքն Քրիստոսի Եկեղեցւոյն մէջ այնքան մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս սուրբ խորհուրդին որ երբ զաւակ ունենալու դիտաւորութեամբ այրեր կին առնեն կամ կիներ այր առնեն, թոյլ չի տրուիր որ ամուլ կինը լքուի՝ ուրիշ բեղուն կին մը առնելու համար: Եթէ մէկը այսպիսի արարք մը ընէ, չի դատաւարտուիր անշուշտ օրէնքով այս աշխարհի (ուր, ամուսնալուծումի միջոցաւ, ներեալ է առանց յանցանքի ուրիշ ամուսնութիւն կնքել, ինչ որ սուրբ Մովսէս ալ թոյլ տուած էր Իսրայէլացիներուն — Տիրոջ վկայութեան համաձայն — անոնց խտաւորութեան համար), բայց աւետարանական օրէնքէն կը զատաւարտուի այնպիսին իբրեւ չնացող, ինչպէս նաև անոր կինը՝ եթէ ուրիշ այր առնէ » (1):

Հասկնալու համար թէ ո՞րքան բազմաթիւ և թանկագին են ամուսնութեան անլուծանելիութենէն յառաջ եկած բարիքները, բաւական է նկատի առնել նոյն իսկ հարեանցի թէ՛ ամուսիններուն և անոնց զաւակներուն բարիքը և թէ՛ մարդկային ընկերութեան բարիքը: Եւ նախ և առաջ ամուսինները այս հաստատութեան մէջ կը գտնեն սոսոյգ նշանը տեւականութեան, զոր գերազանցօրէն կը պահանջեն, իրենց բնոյթով իսկ, ինքզինքը յանձնելու վսեմ գործողութիւնը, և ներքին սրտակցութիւնը, որովհետեւ ճշմարիտ սէրը սահման չի ճանչնար (2): Ասկէ զատ այս հաստատութիւնը կը կազմէ հաւատարիմ զգաստութեան համար՝ պարիսպ մը ընդդէմ անհաւատարմութեան փորձութիւններուն, որ ներքուստ կամ արտաքուստ կրնան հանդիպիլ: Զախորդութեան կամ ծերութեան ժամանակ ամուսնակցին մեկնելու անձկայից երկիւղը՝ գոյութեան իրաւունքը կը կորսնցնէ, և անոր տեղը կը գրաւէ սոսոյգ խաղաղութիւն մը: Նոյն պէս հոգ կը տարուի պաշտպանութեան ամուսնաՆախնիներէն իւրաքանչիւրին արժանապատուութեան և փոխադարձ օգնութեան, զոր իրարու կը պարտին. անլուծանելի կապը,

1 Ս. Օգոստ. De rupt. et concup., lib. I, cap. 10.

2 Ա. Կորնթ. ԺԳ. 8:

որ միշտ կը տեւէ, չի դադրիր անոնց ազգարարելէ՝ որ ոչ թէ կորստական բարիքներու համար, ոչ թէ ցանկութիւնը գոհացնելու դիտումով, այլ աւելի գերազանց և մնայուն բարիքներ փոխադարձաբար իրարու հայթայթելու նպատակաւ կնքած են ամուսնական միութիւնը, զոր մահը միայն կրնայ խզել: Նոյնը ըսելու է զաւակներու խնամածութեան և դաստիարակութեան մասին, որ շատ տարիներ կը տեւէ. այս գործը կը պահանջէ ծանր և երկար աշխատանքներ, զորոնք ծնողները աւելի զւերաւ կը կատարեն իրենց ուժերը միացնելով: Ամբողջ մարդկային ընկերութեան համար ալ նուազ բարիքներ չեն բխիր ասկէ: Իրօք ալ փորձը կը սորվեցնէ մեզի, որ ամուսնութեան ամրապինդ անլուծանելիութիւնը առատ աղբիւր է պարկեշտութեան և բարոյականութեան: Հոն ուր այս կարգն ու կանոնը կը պահուի, պետութեան բարօրութիւնն ու փրկութիւնը ապահով է. որովհետեւ այնպէս է քաղաքը ինչպէս են ընտանիքներն ու մարդիկ, որոնցմէ ան կը բաղկանայ ինչպէս մարմինը՝ անդամներէ: Ուստի անոնք, որ անվիներ կերպով կը պաշտպանեն ամուսնութեան անբռնաբարձի տեւականութիւնը, մեծապէս նպաստաւատոյց կ'ըլլան թէ՛ ամուսիններու և անոնց զաւակներուն մասնաւոր բարիքին և թէ՛ մարդկային ընկերութեան հանրային բարիքին:

Բայց այս ամրապինդ անլուծանելիութենէն զատ, Սուրբ Խորհուրդի բարիքը կը պարունակէ աւելի բարձր չափեր, որ Խորհուրդ բառով շատ լաւ կը նշանակուին: Իր հաւատացեալներուն ամուսնութիւնը՝ նոր օրէնքի ճշմարիտ և իսկական Խորհուրդի աստիճանին բարձրացնելով, մեր Տէրը, « որ հաստատեր և կատարելագործեր է Սուրբ Խորհուրդները » (1), իսկապէս ըրած է ամուսնութիւնը՝ նշան և աղբիւր այն ներքին մասնաւոր շնորհքին, որ սահմանուած է « ընական սէրը կատարելագործելու, անլուծանելի միութիւնը հաստատելու և ամուսինները սրբացնելու » (2):

Եւ որովհետեւ Քրիստոս այս շնորհքին իբրեւ նշան ընտրեց հաւատացեալներու միջև եղած ամուսնութեան վաւերական հաւանութիւնը, Ս. Խորհուրդը այնքան սերտիւ միացած է քրիստոնէական ամուսնութեան հետ, որ ունէ ճշմարիտ ամուսնութիւն

1 Ժ. Տրիտ. Նիստ. ԻԳ:

2 Ժ. Տրիտ. Նիստ. ԻԳ:

չի կրնար գոյութիւն ունենալ մկրտեալներու միջև « առանց նոյն գործով Ս. Խորհուրդ ըլլալու » (1) :

Հետեալեալ երբ հաւատացեալները անկեղծ սրտով այս հաւանութիւնը կու տան, իրենք իրենց համար կը բանաւ խորհրդական չնորձի գանձը, ուսկից կրնան հանել գերբնական ուժեր իրենց պարտքերը և պաշտօնները հաւատարմութեամբ, սրբութեամբ, յարատեւութեամբ մինչև մահ կատարելու համար :

Որովհետեւ այս Ս. Խորհուրդը, անոնց մէջ, որ, ինչպէս կ'ըսուի, արգելք չեն գներ, ոչ միայն սրբարար չնորձքը, գերբնական կեանքի սկզբունքը, կ'աճեցնէ, այլ՝ կ'աւելցնէ նաեւ մասնաւոր պարգևներ, բարի տրամադրութիւններ, չնորձի սերմեր, և այսպէսով կը բարձրացնէ և կը կատարելագործէ բնական ուժերը, որպէսզի ամուսինները կարենան ոչ միայն մտքով հասկնալ, այլ նաեւ ներքուստ ճաշակել, ամրապէս ըմբռնել, ազդու կերպով ուզել և գործադրել ինչ որ կը վերաբերի ամուսնական վիճակին, անոր նպատակներուն և պարտքերուն. վերջապէս անոնց իրաւունք կու տայ գործունեայ չնորձի նպատակն ընդունելու ամէն անգամ որ անոր կարօտ ըլլան՝ նոյն վիճակին պարտականութիւններուն կատարման համար :

Պէտք չէ մոռնալ սակայն որ գերբնական կարգին մէջ, աստուածային նախախնամութեան տրամադրութեան համեմատ, մարդիկ, բանաւարութիւններն լսացուլէն ետքը, իրենց ընդունած Սուրբ Խորհուրդներուն ամբողջ պտուղները չեն քաղեր եթէ չնորձին չհամապատասխանեն. ուստի ամուսնութեան չնորձքը մեծ մասամբ կը մնայ իբրեւ դաշտի մէջ թաղուած անօգուտ տաղանդ, եթէ ամուսինները չգործածեն իրենց գերբնական ուժերը և չմշակեն ու չաճեցնեն իրենց ստացած չնորձի սերմերը, Բայց եթէ, իրենց կրցածն ընելով, անսան չնորձի ազդեցութեան, պիտի կրնան իրենց վիճակին բերը կրել և պարտքերը կատարել, պիտի զօրանան, սրբանան և իբր նուիրագործուին այսքան մեծ Խորհուրդով մը : Որովհետեւ ըստ Ս. Օգոստինոսի վարդապետութեան, ինչպէս որ Մկրտութեամբ և Քահանայութեան կարգով մարդս կոչուի և նպաստ կ'ընդունի թէ՛ քրիստոնէական կեանք մը վարելու և թէ՛ քահանայական պաշտօնը կատարելու, և նոյնիսկ խորհրդ-

1 Օրին. Կ. Իր. ԳԼ. 1012 :

դական նպատակն երբեք չի զրկուիր, գրեթէ նոյնպէս ալ (բայց ոչ խորհրդական կնիքով) հաւատացեալները, որ անգամ մը ամուսնութեան կապով իրարու միացած են, չեն կրնար բնաւ զրկուիլ անոր խորհրդական նպատակն և զօղէն : Ասկէ զատ, ինչպէս կը յարէ նոյն Ս. Վարդապետը, անոնք նոյն իսկ չնալէն վերջը, կը քաշեն իրենց ետէն այս նուիրական կապը, բայց ոչ ևս չնորձի փառքին համար, այլ ոճիրին նշաւակման համար, « Ինչպէս որ հաւատքը կորսնցնելէ յետոյ, ուրացող հոգին չի կորսնցեր, խզելով Քրիստոսի հետ ունեցած կապը, հաւատքի խորհուրդը, զոր ընդունած է Մկրտութեան վերածնիչ ջրով » (1) :

Ուրեմն ամուսինները ոչ թէ կաշկանդուած այլ զարգարուած Ս. Խորհուրդին ոսկի կապով, ոչ թէ անով ոտնակալուած այլ ուժեղացած՝ թող ջանան իրենց ամբողջ գործութեամբ որ իրենց միութիւնը, ոչ միայն Ս. Խորհուրդի ուժով և արժէքով այլ նաեւ իրենց սեպնական մտքով և բարքով ու վարքով ըլլայ միշտ և մնայ կենդանի պատկեր Քրիստոսի և եկեղեցւոյ միջև եղած ամենաբեղուն միութեան, որ է ստուգիւ ամենակատարեալ սիրոյ նուիրական Խորհուրդը :

Եթէ, Յարգելի՛ եղբայրներ, այս ամէն բաները ուշադրութեամբ և կենդանի հաւատքով նկատի առնուին, եթէ ամուսնութեան թանկագին բարիքները, սերունդ, հաւատարմութիւն, Խորհուրդ, պարտ ու պատշաճ լոյսով երեան գան, ոչ ոք կրնայ չզարմանալ, չհիանալ աստուածային իմաստութեան, սրբութեան և բարութեան վրայ, որ ամուսնական դաշտին պարկեշտագեղ և սուրբ միութեան մէջ միայն, այնքան առատասրտութեամբ հոգ տարած է թէ՛ ամուսիններու արժանապատուութեան և երջանկութեան և թէ՛ մարդկային ազգին պահպանութեան և տարածման :

Բ.

Որչափ հաճոյքով կը դիտենք ամուսնութեան այս ամբողջ գերազանցութիւնը, նոյնչափ ցաւով կը տեսնենք որ, յատկապէս մեր օրերը, այս աստուածային հաստատութիւնը յաճախ արհաւիրուած է և տեղ տեղ ալ մէկդի ձգուած է :

1 Ս. Օգոստ. De nupt. et concup., lib. I, cap. 10.

Արդարեւ ո՛չ թէ գաղտնի կամ մութին մէջ այլ յայտնի ակներեւ
ոտնակոխ կըլլայ անաթոթաբար կամ կը ծաղրուի ամուսնութեան
սրբութիւնը՝ խօսքով և գրուածքներով, թատերական ամէն տեսակ
ներկայացումներով, վէպերով, սիրային պատմութիւններով և
զուարճալի նորավէպերով, չարժանկարներով, հեռաձայնային
ճառերով, գիտութեան նորագոյն գիւտերով: Ամուսնալուծումը,
չնութիւնը, ամէնէն գարշելի մոլութիւնները կա՛մ կը գովարա-
նուին կամ գոնէ այնպիսի գոյներով կը ներկայացուին, որ յանցա-
ւորութենէ և խայտառակութենէ զերծ տեսնուին: Պակաս չեն
նաեւ գրքեր, որոնք թէև համարձակօրէն իբրեւ գիտական երկեր կը
ներկայացուին, բայց իրօք գիտական ջնարակ մը միայն ունին՝
աւելի գիւրաւ քուեւու համար: Ասոնց մէջ կը ջատագովուին այն
վարդապետութիւնները որոնք կը տարածուին, կը տարփողուին
իբրեւ հրաշալիքներ արդիական մտքին, այսինքն այն մտքին, որ,
կ'ըսեն, ճշմարտութեամբ միայն հետաքրքրուած, ձերբազատուեր
է երբեմնի բոլոր նախապաշարումներէն, և որ կը մերժէ և ձեռն
կարծիքներու կարգը կը դասէ ամուսնութեան աւանդական
քրիստոնէական վարդապետութիւնը:

Եւ այս ամէնը յուշիկ յուշիկ կը սպրդի, կը մտնէ և կը տողորէ
ամէն դասակարգի մարդիկները, հարուստներն ու աղքատները,
գործաւորներն ու գործատէրերը, գիտուններն ու տգէտները,
ամուրիներն ու ամուսնացեալները, աստուածապաշտներն ու
ամբարիշտները, չափահասներն ու երիտասարդները. այս վերջին-
ներուն մանաւանդ, իբրեւ աւելի գիւրաւ բռնուելիք որսերու, ամե-
նէն ահաւոր ծուղակներ կը լարուին:

Այս նոր վարդապետութիւններուն բոլոր պաշտպանները չեն
երթար հասնիւր մինչև սահմարձակ կիրքի ծայրայեղ հետեւանք-
ներուն. կան որ կը ջանան կէս ճամբան կանգ առնել՝ խորհելով
թէ պէտք է աստուածային և բնական օրէնքին միայն մի քանի
պատուէրներուն մէջ քանի մը բան չնորհել մեր ժամանակին: Բայց
ասոնք ալ աւելի կամ նուազ գիտակցաբար պատգամաւորներն են
մեր այն թշնամիին, որ միշտ ցորենին մէջ որոմ սերմանելու կը
ջանայ (1): Ուստի մենք զոր, Տանուտէրը իր արտին պահապան
գրած է, զոր սրբազան պաշտօնը կը ստիպէ զգոյշ կենալու որ չըլլայ
թէ լաւ սերմը վնասակար խոտերէն խեղդուի, Մեզի ըստեւ կը

1 Հմմտ. Մատթ. ԺԳ. 25:

համարինք Սուրբ Հոգւոյն կողմէ՝ այն ծանր խօսքերը, որոնցմով
Պօղոս Առաքեալը կը խրատէր իր սիրելի Տիմոթէոսը. « Բայց,
դուն, արթո՛ւն կեցիր... պաշտօ՛նդ կատարէ... քարոզէ՛, վրա՛յ
հասիր ատենին և ատենէ՛ դուրս, յանգիմանէ՛, սաստէ՛, կշտամբէ՛
ամենայն համբերութեամբ և վարդապետութեամբ » (1):

Եւ եթէ կ'ուզուի թշնամիին դաւերէն խոյս տալ, հարկ է
կանխաւ զանոնք երեւան բերել, և չառօգտակար է անոր խաբէու-
թիւնները անզգոյշներուն յայտնել. թէև խսկապէս նախամեծար
կը համարինք այս անօրէնութիւններուն և ոչ իսկ անուներ տալ,
« Ինչպէս վայել է սուրբերու » (2), սակայն հոգիներու բարիքին
և փրկութեան համար, զանոնք բոլորովին լռել չենք կրնար:

Ուստի սկսինք այս չարիքներուն աղբիւրներէն. ասոնց
գլխաւոր արմատը կը գտնուի անոնց սա տեսութեան մէջ. Ամուս-
նութիւնը ոչ թէ բնութեան Արարչապետէն հաստատուած և
Քրիստոսի մեր Տիրոջ կողմէն Ս. Խորհուրդի աստիճանին բարձրա-
ցած է, այլ մարդոց կողմէն հնարուած է: Ումանք կը հաւաստեն թէ
բնութեան և անոր օրէնքներուն մէջ չեն գտած բնաւ ամուս-
նութեան վերաբերեալ բան մը, այլ թէ հոն տեսած են միայն
ծնանելու կարողութիւնը, և այս բնազդին գոհացում տալու բուռն
մղում մը. ումանք ալ կը խոստովանին որ մարդկային բնութեան
մէջ կը գտնուին ճշմարիտ ամուսնութեան սկզբնաւորութիւններ
կամ իբր սերմեր, ըստ որում եթէ մարդիկ իրարու չմիանային
միայնուն կապով, հոգ տարուած չէր ըլլար ո՛չ ամուսիններու
արժանապատուութեան և ոչ մարդկային սերունդին աճումին և
կրթութեան: Ասոնք ալ սակայն կը սորվեցնեն թէ ամուսնու-
թիւնը ինքնին, ըստ որում նոյն սերմերէն անդին կ'անցնի, այլ
և այլ պատճառներու ազդեցութեամբ, հնարուած է լոկ մարդոց
միտքով, և հաստատուած է լոկ մարդոց կամքով:

Թէ ո՛րչափ ծանրապէս կը մոլորին ասոնք ամէնքը, և ո՛րքան
խայտառակութեամբ կը հեռանան պարկեշտութենէ, արդէն
յայտնի է այն ամէնէն, զոր այս Ծրձաբերականին մէջ պարզեցինք
նկատմամբ ամուսնութեան ծագումին, բնոյթին, նպատակներուն
և պարունակած բարիքներուն: Այս տեսութիւններուն ամենա-
վնասակար ըլլալը ակներեւ կը տեսնուի սա հետեւանքներէն որ

1 Բ. Տիմ. Դ. 2—5:

2 Եփես. Ե. 3:

անոնցմէ կը հանեն իրենց պաշտպանները • Օրէնքները , սահմանադրութիւնները և կարգն ու կանոնը , որոնցմով ամուսնութիւնը յանձանձուելու է , լոկ մարդոց կամքէն բխած ըլլալով , միայն այս կամքին ենթարկուելու են • Կրնան ուրեմն և նոյն իսկ պարտին , մարդոց հաճութեան համեմատ , և մարդկային իրադարձութիւններուն նայելով , հրատարակուիլ , փոխուիլ , խափանուիլ • ծնիչ կարողութիւնը ըստ որում բնութեան վրայ չիմնուած է , ամուսնութենէն աւելի նուիրական և շատ աւելի ընդհանուր է • Ուստի կրնայ գործել թէ ամուսնութեան մէջ և թէ անկէ դուրս , կրնայ գործել նոյն իսկ առանց նկատի առնելու ամուսնութեան նպատակները , և այսպէսով անամթ կնոջ լիտութիւնը և օրինաւոր կնոջ պարկեշտ մայրութիւնը գրեթէ միեկնոյն իրաւունքները վայելելու են եղբր :

Ոմանք այս սկզբունքներուն վրայ կռթնած ա՛յնչափ առաջ գնացին որ հնարեցին միաւորումներու նոր և մարդոց և ժամանակներու ներկայ պայմաններուն , ըստ իրենց , յարմար տեսակներ , և կ'ուզեն որ ասոնք ըլլան ամուսնութեան նորանոր ձեւեր • ամուսնութիւն ժամանակաւոր , ամուսնութիւն առ ի փորձ , ամուսնութիւն բարեկամական , որ կը պահանջէ ինքն իրեն համար ամուսնութեան ազատութիւնը և անոր բոլոր իրաւունքները , ի բաց առեալ սակայն անլուծանելի կապը եւ զաւակները՝ գոնէ երկու կողմերուն իրենց կենակցութիւնը և մտերմութեանը լիակատար իրաւունքով ամուսնութեան դարձնելէ առաջ :

Ասկէ զատ , կան որ կ'ուզեն և կը պահանջեն որ այս անհեթեթութիւնները օրէնքներով նուիրադրուին , և կամ գոնէ ժողովուրդներու հանրային սովորոյթներուն և հաստատութիւններուն կողմէն չդատապարտուին • և կ'երեւի որ ասոնք չեն կասկածիր թէ այսպիսի բաներ արդիւնք չեն երբեք այն արդի մշակոյթին որով այնչափ կը պարծենան • այլ են պժգալի այլանդակութիւններ , որ , անպատճառ քաղաքակիրթ աղգերն իսկ կը ստորնացնեն և կը հասցնեն մի քանի վայրենի ցեղախումբերու ճիւղային սովորոյթներուն :

Բայց , Յարգելի՛ եղբայրներ , որպէս զի մանրամասնօրէն պարզենք ինչ որ ներհակ է ամուսնութեան բարեքներէն իւրաքանչիւրին , պէտք է որ սկսինք սերունդէն , զոր շատերը կը

համարձակին կոչել դժխեմ բեռ ամուսնական կեանքի , և որմէ պէտք է , կ'ըսեն , խնամով ազատել ամուսինները , ոչ թէ սակայն առաքինական ժուժկայութեամբ (որ ներեալ է ամուսնութեան մէջ իսկ , երկու ամուսիններու հաւանութեամբ) , այլ բնութեան գործը եղծանելով : Ոմանք կը պահանջեն այս ոճրապարտ ազատութեան իրաւունքը , որովհետեւ , զաւակներու չհանդուրժելով , կը բաղձան միայն հեշտութեան գոհացում տալ՝ առանց ծանրաբեռնութեան • ոմանք ալ՝ որովհետեւ , կ'ըսեն , չեն կրնար ո՛չ ժուժկալ կենալ , և ոչ ալ , իրենց կամ մօր կամ ընտանեկան վիճակի դժուարութիւններուն պատճառաւ , զաւակ ընդունիլ :

Բայց ուէ՛ դժուարութիւն , որչափ ալ ծանր ըլլայ , չի կրնար երբեք ընել որ բնութեան համաձայն և համեստ ըլլայ ինչ որ ըստ ինքեան հակաբնական է : Որովհետեւ ամուսնական գործողութիւնը իր բնութեամբն իսկ զաւակաբերութեան սահմանուած է , անոնք որ զայն կատարելով կը ջանան գիտակցաբար զայն զրկել իր զօրութենէն և արդիւնաւորութենէն , բնութեան դէմ կը գործեն , ամօթալի և ըստ ինքեան անպարկեշտ արարք մը կ'ընեն :

Ուստի պէտք չէ զարմանալ տեսնելով որ Ս . Գիրքը կը վկայէ թէ աստուածային Մեծ վայելչութիւնը ծայրաստիճան կ'առէ այս անիծեալ ոճիրը և թէ երբեմն մահուամբ պատժեր է , ինչպէս կը յիշեցնէ Ս . Օգոստինոս • « Նոյն իսկ օրինաւոր կնոջ հետ , ամուսնական գործողութիւնը , ուր զաւակի յղացումէն խոյս կը տրուի ապօրինաւոր և ամօթալի կ'ըլլայ : Այս է Յուդայի որդւոյն Օնանի ըրածը • և ասոր համար Աստուած զայն մեռցուց » (1) :

Հետեւաբար , որովհետեւ ոմանք , յայտնապէս հեռանալով սկիզբէն աւանդուած և երբեք չփոխուած քրիստոնէական վարդապետութենէն , պատշաճ համարեցան վերջերս այս գործելակերպին մասին հանդիսաւորապէս ուրիշ վարդապետութիւն քարոզել , կաթողիկէ եկեղեցին , որուն Աստուած ինքնին յանձնեց բարքի անարատութիւնը և պարկեշտութիւնը ուսուցանել և պաշտպանել , կեցած այս բարքի ապականութեան մէջ , ամուսնական կապին սրբութիւնը այս աղտէն զերծ պահելու համար , ի նշան իր աստուածային առաքելութեան , մեր բերնով իր ձայնը կը բարձրացնէ

1 Ս . Օգոստ . De coniug. adult. lib. II, n. 12. — Հմմտ . Ծննդ . ԼՂ . 8-10 : — S. Poenitent, 3 Ապրիլ , 3 Յունիս , 1916 :

և վերստին կը յայտարարէ. Ամուսնական ունէ յարաբերութիւն, որ, մարդոց հնարքով, կը զրկուի իր կենսաբերական զօրութենէն, կ'անարդէ Աստուծոյ և բնութեան օրէնքը, և այսպիսի արարք ընողները ծանր մեղքի ազատով կ'արատաւորուին:

Ուստի նկատի առնելով մեր գերագոյն իշխանութիւնը և ամէն հոգիներու փրկութեան նկատմամբ ունեցած հոգը, կ'ազդարարենք խոստովանանայր քահանաներուն և բոլոր հոգիներու հոգ ունեցողներուն, որ իրենց յանձնուած հաւատացեալները երբեք չթողուն որ մոլորութեան մէջ մնան՝ Աստուծոյ այս ամենածանր օրէնքին նկատմամբ, և, մանաւանդ, իրենք ալ զգուշանան այս կարգի ծուռ կարծիքներէ և մերժեն ունէ իրաւախոնութիւն: Ուրեմն եթէ խոստովանանայր մը, և կամ հոգեւոր հովիւ մը — Աստուած չընէ — այս մոլորութեան մէջ ձգէ իրեն յանձնուած հաւատացեալները, և կամ միայն հաւանութեամբ կամ յանցապարտ լուծեամբ զանոնք հատարուէ նոյնին մէջ, թո՛ղ գիտնայ որ Աստուծոյ, Գերագոյն Գաղափարին, խիստ համար պիտի տայ իր պարտազանցութեան համար, թո՛ղ իբրեւ իրեն ուղղուած համարի Քրիստոսի սա խօսքերը. «Կոյր եմ, և կոյրերու առաջնորդ. արդ եթէ կոյր կոյրի առաջնորդէ, երկուքն ալ խորխորատ կ'ընան» (1):

Իսկ պատճառները, որ կը բերուին ամուսնական ապօրէն յարաբերութիւնը արդարացիութեան համար յաճախ յայտնապէս — թողունք ամօթալիները — կա՛մ կեղծ են և կամ չափազանցուած: Սակայն, Եկեղեցին, մեր գլխաւոր մայրը լաւ կը հասկնայ և խորապէս կը զգայ մօր առողջութեան և կեանքի վտանգին մասին ըսուածները: Եւ ո՞վ կրնայ առանց կարեկցութեան խորհիլ ասոր վրայ: Ո՞վ ծայրագոյն հիացումով չի տապալում իր երբ տեսնէ մայր մը, որ դիպչազնական արիւնքեամբ ինքզինքը գրեթէ ստոյգ մահուան վտանգին կ'ենթարկէ յղացած զաւկին կեանքը պահելու համար: Ինչ որ ան կը կրէ բնական պարտքը լիովին կատարելու համար, Աստուած միայն իր անսահման հարստութեամբ և անհուն ողորմութեամբ կրնայ վարձատրել, և պիտի վարձատրէ անտարակոյս ոչ միայն պատշաճ այլ նաեւ թաթաղուն զեղուն չափով մը (2):

1 Մատթ. ԺԵ. 14: — S. Offic. 22 Նոյ. 1922:

2 ՂԿ. 2. 38:

Սուրբ Եկեղեցին շատ լաւ գիտէ, որ յաճախ ամուսիններէն մէկը աւելի կը կրէ քան թէ կը դործէ մեղքը, երբ, բոլորովին ծանր պատճառի մը համար, թոյլ կու տայ որ տեղի ունենայ անկարգութիւն մը, զոր ինքը չ'ուզեր, հետեւաբար ինք անմեղ կը մնայ, միայն թէ այն ատեն յիշէ ընկերաբերութեան օրէնքը և զանց չընէ իր ամուսնակիցը մեղանչելէ ետ կեցնել և հեռացնել: Պէտք չէ նաեւ իբրեւ բնութեան կարգին հակառակ դործող ամբաստանել ամուսինները, որ, աւելի և բնական խելքի համաձայն իրենց իրաւունքը կը կիրարկեն, նոյն իսկ երբ կարելի չըլլայ որ անկէ նոր կեանք յառաջ գայ՝ ժամանակի կամ Քիլիկիական ինչ ինչ թերութիւններու վերաբերեալ բնական պատճառներու համար: Կան արգաքել թէ՛ ամուսնութեան մէջ և թէ՛ ամուսնական իրաւունքին կիրառութեան մէջ, երկրորդական նպատակներ — ինչպէս են փոխադարձ օգնութիւն, տածելիք փոխադարձ սէր, ցանկութեան դարման — զորոնք նկատի ունենալը երբեք արգելուած չէ ամուսիններու, միայն թէ միշտ պահպանուի այս յարաբերութեան ներքին բնութիւնը, և միանգամայն դէպի իր առաջնակարգ նպատակը պարտ ու պատշաճ ուղղութիւնը:

Նոյնպէս ուժգնօրէն մեղ կը յուղեն հեծեծանքները այն ամուսիններուն, որոնք, խիստ ազդարարութեան մը ճնշումին տակ, ամենամեծ զգուշարութիւն կը կրեն իրենց զաւակները սուսցանելու մէջ:

Բայց բացարձակապէս պէտք է հսկել որ չըլլայ թէ արտաքին իրերու ազեղումի պայմանները առիթ տան աւելի ազեղումի մոլորութեան մը: Չեն կրնար ըլլալ երբեք արտաքին զգուշարութիւններ, որ զօրեն փոփոխել Աստուծոյ պատուիրաններուն ըստ ինքեան չար գործերը արգիլող պարտաւորութիւնը. ամէն պարտաւորութիւն մէջ սակայն ամուսինները միշտ կրնան, Աստուծոյ չնորձքովը զօրացած, իրենց պարտքը հաւատարմութեամբ կատարել, և իրենց ամուսնական պարկեշտութիւնը այս ամօթալի արատէն զերծ պահել, այս է քրիստոնէական հաւատքի անխախտ աւելի ճշմարտութիւնը՝ Տրիսնդիկական ժողովքի բարձր հեղինակութեամբ բացատրուած. «Ոչ ոք արտասանելու է սա յանդուգն խօսքերը, որ Ս. Հայրերէն արգիլուած են նշովքի պատժով. Արդարացած մարդուն անկարելի է պահել Աստուծոյ պատուիրանները: Որովհետեւ Աստուած անկարելի բաներ չի պատուիրեր,

բայց հրամայելով կ'ազդարարէ ձեզի ընել ինչ որ կրնաք, և խնդրել ինչ որ չէք կրնար, և կ'օգնէ որ կարենաք» (1)։ Այս միեւնոյն վարդապետութիւնը եկեղեցւոյ կողմէն հանդիսաւոր կերպով դարձեալ հրամայուեցաւ և հաստատուեցաւ դատաւարութեամբ Յանսենեան հերետիկոսութեան, որ համարձակեր էր Աստուծոյ բարութեան դէմ արձակել սա հայհոյութիւնը. «Արդար մարդիկ չեն կրնար, իրենց ներկայ ուժերով, պահել Աստուծոյ մի քաջի պատուիրանները, թէեւ ուզեն և ջանան պահել, իրենց կը պակսի նաեւ չնորհքը, որով այս պատուիրանապահութիւնը կարելի պիտի ըլլար» (2)։

Բայց պէտք է նաեւ, Յարգելի՛ եղբայրներ, յիշել ուրիշ ծայրաստիճան ծանր ոճիր մը, որով տակաւին մօրը ծոցին մէջ ծածկուած զաւկին կեանքին դէմ դաւ կը նիւթուի։ Ոմանք կ'ուզեն որ ասիկա ներելի ըլլայ, և մօրը կամ հօրը կամքին ձգուի. ոմանք ալ կ'ըսեն թէ ապօրինաւոր է, եթէ չգտնուին շատ ծանր պատճառներ, որոնց բժշկական, ընկերական և բարեծնական ցուցում անուշը կու տան։ Գալով պետութեան այն պատժական օրէնքներուն, որոնցմով գեռ չծնած զաւակը մեռցնելը կ'արգիլուի, ասոնք ամէնքը կը պահանջեն որ, Պետութեան օրէնքները ընդունին ցուցումը, զոր իրենցմէ իւրաքանչիւրը կը դրուատէ, ցուցում, որ սակայն տարբեր է ըստ տարբեր պաշտպաններու։ Կը պահանջեն որ ցուցումը գերծ ըլլայ ամէն պատիժէ։ Կան նաև որ այս մարդասպանական գործողութիւններուն համար ուղղակի օգնութեան կը կանչեն քաղաքային պաշտօնեաները. և ամէն ոք գիտէ, աւա՛ղ, որ տեղեր կան ուր ասիկա շատ յաճախ կը պատահի։

Գալով «բժշկական կամ ախտաբուժական ցուցումին» — իրենց բառերը գործածելու համար — արդէն ըսինք, Յարգելի՛ եղբայրներ, թէ ո՛րչափ կարեկցութիւն կը զգանք նկատմամբ այն մօրը, զոր բնական պարտականութեան կատարումը կ'ենթարկէ առողջութեան և նոյն իսկ կեանքի ծանր վտանգներու. բայց ի՛նչ պատճառ կրնայ արդարացնել անմեղի մը ուղղակի սպանումը։ Արդ հոս խօսքը ասոր վրայ է։ Թէ՛ մօր և թէ՛ զաւկին սպանութիւնը հակառակ է Աստուծոյ պատուիրանին և բնութեան ձայնին «Մի՛

1 Ժ. Տրիտ. Նիստ 2, Գլ. ԺԱ։

2 Առաք. Սահման. Cum occasione, 31 Մայիս 1653, առաջարկ 1։

սպաններ» (1)։ Երկուքին ալ կեանքը հաւասարապէս նուիրական է. ոչ ոք, ոչ իսկ հանրային իշխանութիւնը կրնայ երբեք իրաւունք ունենալ անոր դաւելու։ Բոլորովին անտեղի է անմեղներու դէմ այս իշխանութիւնը յառաջ բերել սուրի իրաւունքին, որ միայն յանցաւորներու համար կը զօրէ. բացարձակապէս փուճ է նաև մէջ բերել անիրաւ յարձակողի մը դէմ ինքզինքը մինչև արիւնհեղութիւն պաշտպանելու իրաւունքը (որովհետեւ ո՞վ կրնայ անմեղ մանկան մը տալ անիրաւ յարձակողի յորջորջումը)։ Հոս չկայ նաև «ծայրագոյն հարկաւորութեան իրաւունք» կոչուածը, որ կրնայ հասնիլ մինչև անմեղի մը ուղղակի սպանութեանը։ Հետեւեալ ուղղամիտ և ճարտար բժիշկներ գովելի ճիգեր կը թափեն որպէս զի պաշտպանեն և ազատեն թէ՛ մօրը և թէ՛ զաւկին կեանքը. ընդհակառակն, իրենց բժշկական ազնիւ պաշտօնին շատ անարժան կը ցուցնեն ինքզինքնին անոնք, որ, դեղի պատրուակով, կամ պատիր կարեկցութենէ մղուած, կը գիմեն սպանիչ միջամտութիւններու։

Այս պատուէրները լիովին կը համաձայնին այն խիստ խօսքերուն, որ Հիպպոքրատէսը կ'ուղղէ վատթար ամուսիններու, որ կը ջանան արգիլել զաւակին ծնունդը, և որ եթէ չյաջողին, չեն վախնար զայն սպաննելէ։ «Անոնց վաւաչոտ անգթութիւնը, կամ անգութ վաւաչոտութիւնը, կ'ըսէ, երբեմն կը հասնի մինչև ամուլութեան թոյներ հայթայթելու, և եթէ չյաջողին, սպաննելու կերպով մը մօրը արգանդին մէջ մանուկը, որ հոն յղացած է. կ'ուզեն որ սղան չապրած մեռնի, չծնած՝ սպաննուի։ Անտարակոյս, եթէ երկուքն ալ այսպէս են, ամուսին չեն. և եթէ սկիզբէն այսպէս եղած են, իրարու միացած են ոչ թէ ամուսնանալու համար, այլ յաւէտ լնալու համար, իրենց կիրքը յագեցնելու համար, իսկ եթէ երկուքն ալ այսպէս չեն, կը համարձակիմ ըսելու. Կա՛մ կ'ինը իր էրկանը բոզն է, կա՛մ էրիկը իր կնոջը շունն է» (1)։

Գալով այն դիտողութիւններուն, որ կ'ըլլան նկատմամբ ընկերական և բարեծնական ցուցումներու, կարելի է և պէտք է

1 Եւք. Ի, 13։ — Հմմտ. վճիռ Ս. Ժ. 4 Մայիս 1898, 24 Յուլիս 1895, 31 Մայիս 1884։

1 Ս. Օգոստ. De nupt. et concupisc., cap. XV.

անոնց կարեւորութիւն տալ օրինաւոր և պարկեշտ միջոցն՝ ըստ և պահանջուած սահմաններու մէջ. բայց հարկաւոր պէտքերը, որոնցմէ այս դիտողութիւնները կը ծագին, անմեղներու սպանութեամբ հոգալ ուղելը, այլանդակ բան է և հակառակ աստուածային պատուիրանին, որ հրատարակուած է նաև սա խօսքերով. « Պէտք չէ երբեք չարիք բնել բարիք յառաջ բերելու համար » (1):

Վերջապէս ազգերու պետերուն, օրէնսդիրներուն ներկալ չէ մոռնալ որ հանրային իշխանութիւններուն անկ է պաշտպանել անմեղներուն կեանքը պարտութեամբ օրէնքներով և պատիժներով, և այս՝ ա՛յնչափ աւելի որչափ աւելի անկարող են ինքզինքնին պաշտպանելու անոնք, որոնց կեանքը վտանգի և սպանալիքի տակ է, և որոնց մէջ անտարակոյս առաջին տեղը կը բռնեն իրենց մօրը ծոցին մէջ ծածկուած փոքրիկները: Իսկ եթէ պետական պաշտօնեաները, ոչ միայն զանց կ'ընեն այս փոքրիկներուն պաշտպանութիւնը, այլ նաև իրենց օրէնքներով և վճիռներով՝ զանոնք կը լքեն և զանոնք կը մատնեն իսկ բժիշկներու և ուրիշներու ձեռքը, որպէսզի սպաննուին, թո՛ղ յիշեն թէ Աստուած դատաւոր է և վրէժխնդիր անեղ արեան, որ երկրէ երկինք կը բողբէ (2):

Վերջապէս պէտք է մերժել այն փաստակար սովորութիւնը, որ անշուշտ ուղղակի կը վերաբերի մարդու անմահանալու իրաւունքին, բայց որ իսկապէս կը վերաբերի նաև կերպով մը զաւակին բարիքին: Արդարեւ կան որ, բարեծնական նպատակներով չարիքն աւելի չահագորդուելով, չեն գոհանար՝ տղան առողջութիւնը և կորովը աւելի վստահօրէն ապահովելու համար փրկաւէտ խորհուրդներ տալով — ինչ որ հակառակ չէ ուղղամտութիւն — այլ բարեծնական նպատակը ուրիշ ամէն հոգն իսկ բարձրագոյն կարգի, նպատակներէն վեր կը դնեն, և կ'ուզեն որ հանրային իշխանութիւնները ամուսնութիւնը արգիլեն անոնց, որոնցմէ, իրենց գիտութեան օրէնքներուն և վարկածներուն համեմատ, կը համարին թէ, ժողովրդականութեան պատճառաւ, պակասաւոր և անտաւոր զաւակներ պիտի ծնին, նոյն իսկ եթէ անոնք ըստ ինքնեան ընդունակ ըլլան ամուսնանալու: Դարձեալ կ'ուզեն որ այս մարդիկները օրէնքով, հոգն իսկ իրենց կամքին հակառակ, զրկուին այս

1 Հմմտ. Հռոմ, Գ. 8:

2 Հմմտ. Երեմ. Գ. 10:

բնական կարողութիւնն՝ բժշկական միջամտութեամբ, և այս՝ ոչ թէ հանրային իշխանութիւնէն իբրև գործուած ոճիրի մը արխանտ պատիժը պահանջելու համար, կամ ապագայ ոճիրներու առջև անհետ գիտաւորութեամբ, այլ վերադարձով պետական պաշտօնեաներուն իշխանութիւն մը, որ երբեք ունեցած չեն և ոչ ալ կըրնան ունենալ օրինաւորապէս:

Ամէն այսպէս բնորոշող կը մոռնան բոլորովին թէ բնաւորաբար աւելի սուրբ է քան պետութիւնը, և թէ գլխաւորապէս մարդիկ ծնած չեն երկրին և ժամանակի համար, այլ երկինքի և յաւիտեանականութեան համար: Ստուգելու ներկալ չէ որ մարդիկ, որոնք այլուստ ամուսնանալու տաակ են, որոնցմէ, ուշադիր քննութեան մը վերջը, կը կոահուի թէ միայն պակասաւոր զաւակներ պիտի ծնանին, իբրև ծանրապէս մեղանշող դատաւարութիւն եթէ ամուսնանան, թէև յաճախ համոզելու է զիրենք որ ամուսնութեանէ ետ կենան:

Պետական պաշտօնեաները սակայն ուղղակի ունէ իրաւունք չունին իրենց հպատակներուն անդամներուն վրայ. չեն կրնար երբեք ոչ բարեծնութեան պատճառով, ո՛չ ալ ուրիշ ունէ տեսակ պատճառով ուղղակի վերաւորել կամ խաթարել մարմնոյն ամբողջութիւնը, ցորչափ յանցանք մը գործուած չէ, և արխանտալ պատիժ մը տալու ունէ պատճառ չկայ: Աւելի թովմաս Ագուլինացին միեւնոյն բանը կը սորվեցնէ երբ ինքն իրեն հարցնելով թէ արդեօք մարդկային դատաւորները կրնա՞ն մարդու մը չարիք հասցնել՝ ապագայ չարիքներուն առջև անհետ նպատակաւ. կ'ընդունի մի քանի ուրիշ չարիքներու համար, բայց իրաւամբ և արդարութեամբ կը մերժէ մարմնական անդամատութեան չարիքը. « Ոչ ոք ըստ մարդկային դատաստանի, առանց յանցանքի պատժուելու է դժնդակ պատուհասով. մահուամբ, անդամատութեամբ կամ զանակոծութեամբ » (1):

Դարձեալ, անհատներն անգամ իրենց անդամներուն վրայ ուրիշ իշխանութիւն չունին եթէ ոչ անոնց բնական նպատակներուն վերաբերածը. չեն կրնար ո՛չ եղծանել զանոնք, ո՛չ խեղել, ո՛չ ալ ուրիշ եղանակներով ինքզինքնին անատակ դարձնել անոնց բնական պաշտօնները կատարելու միայն թէ անկարելի չըլլայ

1 Summ. theolog. 2^a 2^{ae}, q. 108 a 4, ad 2^m.

ուրիշ կերպով ամբողջ մարմնին բարիքը հոգալ, ասիկա կը հաստատուի քրիստոնէական վարդապետութեամբ և բոլորովին կը հաւատաւոր մարդկային մտքի լոյսով:

Արդ, որպէս զի զանք մոլորութիւններու ուրիշ մէկ տեսակին, որ ամուսնական հաւատարմութեան կը վերաբերի, սերունդին դէմ մեղանշումին կը հետեւի ամուսնական հաւատարմութեան դէմ ալ կերպով մը մեղանշում. որովհետեւ ամուսնութեան այս երկու բարիքները սերտիւ կապուած են իրարու: Ասկէ զատ պէտք է թուել ամուսնական հաւատարմութեան հակառակ մոլորութիւններու և մոլութիւններու այնքան տեսակներ, որքան ընտանեկան բարիքներ կան նոյն հաւատարմութեան մէջ. երկու ամուսիններու պարկեշտ հաւատարմութիւն, կնոջ իր էրկանը համեստ հպատակութիւն, վերջապէս ամուր և ճշմարիտ սէր իրարու մէջ:

Ուստի ամէնէն առաջ հաւատարմութիւնը կ'եղծանեն անոնք որ կը խորհին թէ օտարներու հետ պատիւ և վնասակար բարեկամութեան մը մասին այժմ տարածուած գաղափարներու և սովորոյթներու ներդաժիտ ըլլալու է. կը պնդեն թէ այս օտար յարաբերութիւններուն մէջ զգացումի և գործի աւելի մեծ համարձակութիւն մը չնորհելու է ամուսիններու, մանաւանդ որ (ինչպէս կ'ըսեն) շատերը ունին սեռային բնածին խառնուածք մը, որուն չեն կրնար գոհացում տալ միակին ամուսնութեան նեղ սահմաններուն մէջ: Ասոր համար պարկեշտ ամուսիններու այն խիստ բարոյականը, որ կը դատապարտէ և կը պախարակէ օտարներու հետ եղած ամէն մարմնական սէր և յարաբերութիւն, կը համարին իբրեւ մտքի և սրտի ծթած տկարութիւն, կամ իբրեւ անարգ և ստորին յաշտանք կամ նախանձ: Ուստի կ'ուզեն որ իբրեւ խափանուած նկատուին կամ իրօք խափանուին, ամուսնական հաւատարմութիւնը պահպանելու համար դրուած բոլոր պատժական օրէնքները:

Զգաւոր ամուսիններու ազնիւ սիրտը, նոյն իսկ ընտելեան ձայնին միայն անսալով, իբրեւ բնդունայն և ամթալի կը մերժէ և կը դատապարտէ այս տեսութիւնները և ընտելեան այս ձայնը ստուգիւ կը վաւերացուի և կը հաստատուի թէ Աստուծոյ սա

պատուիրանով. «Մի չնար» (1), և թէ Քրիստոսի սա խօսքով. «Ով որ ցանկութեան ակնարկ մը սեւեռէ կնոջ վրայ, արդէն սրտով չնացած կ'ըլլայ անոր հետ» (2): Մարդկային ուէ սովորոյթ, ուէ վատթար օրինակ, մարդկային յառաջդիմութեան ուէ երեւոյթ պիտի չկրնան երբեք տկարացնել այս աստուածային պատուիրանին ուժը: Որովհետեւ ինչպէս որ միեւնոյն «Յիսուս Քրիստոս, որ երէկ էր և այսօր է, միշտ և յաւիտեան պիտի ըլլայ» (3), նոյնպէս Քրիստոսի միեւնոյն վարդապետութիւնը կը մնայ, և անկէ նշանալից մը պիտի չխնայ մինչև որ ամէն ինչ լրանայ (4):

Մոլորութեան հեղինակները, որ ամուսնական հաւատարմութեան և զգաստութեան փայլը կը նսեմացնեն, կնոջ իր էրկանը հաւատարմութեան արժանաւայել ստորակարգութիւնը դիւրաւ կ'ազատեն: Ասոնց Բժմանք կը բարբառնեն յանգիւնքին թէ ասիկա ամուսինը իր ամուսնակցին անարգ ծառայ ընել է. կը յայտարարեն թէ ամուսիններու միջեւ ամէն իրաւունքներ հաւասար են. համարելով թէ յիշեալ «ծառայութեամբ» այս իրաւունքները կը բռնաբարուին, ամբարտաւանօրէն կը քարոզեն կնոջ ձեռքազատութիւնը, որ արդէն կատարուած է կամ պէտք է որ կատարուի: Կը վճռեն թէ այս ձեռքազատումը երբակի ըլլալու է, իրագործուելու է ընտանեկան կեանքի վարչութեան մէջ, ընտանեկան եկամուտներու մատակարարութեան մէջ, զաւակներու կեանքը արգիլելու կամ չբացնելու իշխանութեան մէջ. և զայն կը կոչեն ընկերակաճ, ցնցեակաճ, բնախօսակաճ, բնախօսական, որովհետեւ կ'ուզեն որ կիները, ըստ իրենց հաճոյքին, զերծ ըլլան կնոջ թէ՛ ամուսնական և թէ՛ մայրական ծանրաբեռնութիւններէն, (ինչ որ սակայն ոչ թէ ձեռքազատութիւն, այլ զզուելի ոճիր մըն է, ինչպէս ըստ բաւականից տուինք). տնտեսական, ասով կ'ուզեն որ կիներ, նոյն իսկ իր ամուսնէն ծածուկ և անոր կամքին հակառակ, կարենայ ազատօրէն ունենալ իր գործերը, զանոնք վարել, յանձանձել առանց հոգ ընելու իր զաւակներուն, իր էրկան և ամբողջ ընտանիքին մասին. վերջապէս ընկերական, և ասով կ'առնեն կնոջմէ թէ՛ զաւակներու և թէ՛ ընտանիքի տնական հոգերը, որպէս զի, ասոնք զանց ընելով,

1 Եւք. Ի. 14:

2 Մտթ. Ե. 28:

3 Եբր. ԺԳ. 8:

4 Հմմտ. Մտթ. Ե. 18:

կարենայ անձնատուր ըլլալ իր բնական հանճարին, նուիրուիլ գործերու, և ստանձնել պաշտօններ, նոյն իսկ հանրային պաշտօններ:

Բայց ասիկա կ'նոջ ճշմարիտ ձերբազատութիւնը չէ, և ոչ ալ այն բանաւոր գեղեցիկ ազատութիւնը, որ պատշաճ է կ'նոջ և քրիտոնեայ ամուսնի ազնիւ աշխատանքին. ասիկա աւելի կ'նոջ մտքին և մայրական արժանապատուութեան եղծումն է, ամբողջ բնութանքին կործանումը, որով այրը կը զրկուի իր կ'նոջմէն, զաւակները՝ իրենց մօրմէն, տունը և ամբողջ ընտանիքը՝ միշտ հսկող պահապանէ մը: Դարձեալ, այս պատիր ազատութիւնը, այս իր էրկանը հետ անբնական հաւասարութիւնը կը դառնայ իմաստ կ'նոջ իսկ. որովհետեւ եթէ կինը իջնէ այն արքայական գահէն, որուն վրայ բարձրացուցեր է զայն Աւետարանը՝ ընտանեկան շրջանակին մէջ, չառ չանցած կը մատնուի հին ստրկութեան (եթէ ոչ երեւոյթով գոնէ իրօք) և կ'ըլլայ — ինչպէս էր հեթանոսներուն քով — իր էրկան պարզ մէկ գործիքը:

Իսկ իրաւունքներու հաւասարութիւնը, զոր այնքան կը տարփողեն և այնքան սաստկութեամբ կը պահանջեն, ընդունելու է այն բաներուն մէջ, որ յատուկ են մարդկային անձին և արժանապատուութեան, որ կ'ընկերանան ամուսնական դաշինքին, և ամուսնութեան մէջ կը բովանդակուին. այս բաներուն մէջ ամուսիններէն իւրաքանչիւրը միեւնոյն իրաւունքը կը վայելէ՝ անտարակոյս, և միեւնոյն պարտաւորութիւնը ունի. իսկ միւս բաներուն մէջ պէտք է անհաւասարութիւն մը, և արդար չափաւորութիւն մը, զոր կը պահանջեն ընտանիքի բարիքը կամ ընտանեկան կարգաւորեալ ընկերութեան մը հարկաւոր միութիւնը և տեւականութիւնը:

Եթէ, սակայն, երբեմն պէտք ըլլայ ամուսնացեալ կ'նոջ ընկերական և տնտեսական պայմանները՝ կերպով մը եզանակաւորել, մարդկային յարաբերութիւններու սովորոյթներուն և ձեւին մէջ մտած փոփոխութեան պատճառաւ, հանրային իշխանութիւններուն անկէ՝ կ'նոջ քաղաքային իրաւունքները մեր դարուն պահանջներուն և պէտքերուն պատշաճեցնել՝ նկատի առնելով իգական սեռին տարբեր խառնուածքը, բարքերու պարկեշտութիւնը, ընտանիքի հանրային բարիքը, բաւական է որ ընտանեկան ընկերութեան էական կարգը չխաթարուի. այս կարգը

հաստատուած է մարդկային իշխանութենէն աւելի բարձր իշխանութեամբ մը, այսինքն աստուածային իշխանութեամբ և իմաստութեամբ. և զայս չեն կրնար եզանակաւորել ոչ պետութեան օրէնքները, ոչ առանձնականներու հաճոյքը:

Բայց ամուսնական միութեան ամէնէն արդի թշնամիները աւելի հեռուն կ'երթան. ճշմարիտ և հաստատուն սիրոյ տեղ, որ հինն է ամուսնական երջանկութեան և քաղցր մտերմութեան, կը գնեն նկարագրներու կոյր յարմարութիւն մը, և սրտերու միութիւն մը, զոր կը կոչեն համակրութիւն. կը սորվեցնեն թէ երբ այս վերջինը հատնի, կը թուլնայ կապը, որով միայն սիրտերը միացած են, և բոլորովին կը քակուի: Բայց ասիկա իսկապէս տունը աւաղի վրայ շինել չէ՞: Երբ, կ'ըսէ Մեր Տէրը, տունը նշաւակ ըլլայ հակառակութիւններու հոսանքներուն, մէկէն կը խախտի և կը կործանի. «Եւ հովերը փչեցին, և ինկան տանը վրայ. և տապալեցաւ տունը, և անոր կործանումը մեծ եղաւ» (1): Բայց, ընդհակառակն, տունը որ շինուած է վէմի վրայ, այսինքն միջամուսնական սիրոյ վրայ, և ամրացած է սրտերու գիտակից և հաստատուն միութեամբ, չի խախտիր ոեւէ փորձանքներով, և մանաւանդ չի կործանիր երբեք:

Յարգելի՛ եղբայրներ, պաշտպանեցինք ահա՛ քրիստոնէական ամուսնութեան առաջին երկու բարիքները, զորոնք մարդկային ընկերութեան ներկայ թշնամիները չքացնելու կը ջանան: Բայց որովհետեւ այս բարիքներուն երրորդը, Ս. Խոսեփոսիքը, նախորդներէն չառ աւելի գերիվերոյ է, զարմանալի չէ տեսնել որ նոյն մարդիկները աւելի բրտօրէն կը յարձակին ասոր գերազանցութեան վրայ: Եւ, ամէնէն առաջ, կը ներկայացնեն ամուսնութիւնը իբրեւ բացարձակապէս աշխարհիկ և պարզապէս քաղաքային բան մը, որ **ոեւէ կերպով չի կրնար յանձնուած ըլլալ կրօնական ընկերութեան**, Քրիստոսի եկեղեցոյն. կը յարեն ասոր թէ ամուսնական դաշինքը զերծ ըլլալու է ամէն անյուշամանկի կապէ. թէ հետեւաբար ամուսիններու բաժանումները, կամ ամուսնալուծումները, ոչ միայն թուլատրուելու են այլ նաեւ նուիրագործուելու են օրէնքով, ուսկից վերջապէս կը հետեւի որ ամուսնական միութիւնը,

կարենայ անձնատուր ըլլալ իր բնական հանձարին, նուիրութիւն զործերու, և ստանձնել պաշտօններ, նոյն իսկ հանրային պաշտօններ:

Բայց ասիկա կ'նոյ ճշմարիտ ձերբազատութիւնը չէ, և ոչ ալ այն բանաւոր գեղեցիկ ազատութիւնը, որ պատշաճ է կ'նոյ և քրիստոնեայ ամուսնի ազնիւ աշխատանքին. ասիկա աւելի կ'նոյ մտքին և մայրական աշխատանքանութեան եղծումն է, ամբողջ ընտանիքին կործանումը, որով այրը կը զրկուի իր կ'նոյմէն, զաւակները՝ իրենց մօրմէն, տունը և ամբողջ ընտանիքը՝ միշտ հսկող պահապանէ մը: Դարձեալ, այս պատիր աղատութիւնը, այս իր էրկանը հետ անբնական հաւասարութիւնը կը դառնայ իշխան կ'նոյ իսկ, որովհետեւ եթէ կ'ինը իշնէ այն արքայական գահէն, որուն վրայ բարձրացուցեր է զայն Աւետարանը՝ ընտանեկան շրջանակին մէջ, չառ չանցած կը մատնուի հին ստրկութեան (եթէ ոչ երեւոյթով գոնէ իրօք) և կ'ըլլայ — ինչպէս էր հեթանոսներուն քով — իր էրկան պարզ մէկ գործիքը:

Իսկ իրաւունքներու հաւասարութիւնը, զոր այնքան կը տարփողեն և այնքան սաստկութեամբ կը պահանջեն, ընդունելու է այն բաներուն մէջ, որ յատուկ են մարդկային անձին և արժանազատութեան, որ կ'ընկերանան ամուսնական զաշինքին, և ամուսնութեան մէջ կը բովանդակուին. այս բաներուն մէջ ամուսիններէն իւրաքանչիւրը միեւնոյն իրաւունքը կը վայելէ՝ անտարակոյս, և միեւնոյն պարտաւորութիւնը սննի. իսկ միւս բաներուն մէջ պէտք է անհաւասարութիւն մը, և արդար չափաւորութիւն մը, զոր կը պահանջեն ընտանիքի բարիքը կամ ընտանեկան կարգաւորեալ ընկերութեան մը հարկաւոր միութիւնը և տեւականութիւնը:

Եթէ, սակայն, երբեմն պէտք ըլլայ ամուսնացեալ կ'նոյ ընկերական և տնտեսական պայմանները՝ կերպով մը եղանակաւորել, մարդկային յարաբերութիւններու սովորոյթներուն և ձեւին մէջ մտած փոփոխութեան պատճառաւ, հանրային իշխանութիւններուն անկ է՝ կ'նոյ քաղաքային իրաւունքները մեր դարուն պահանջներուն և պէտքերուն պատշաճեցնել՝ նկատի առնելով իդական սեռին տարբեր խառնուածքը, բարքերու պարկեշտութիւնը, ընտանիքի հանրային բարիքը, բաւական է որ ընտանեկան ընկերութեան էական կարգը չխաթարուի. այս կարգը

հաստատուած է մարդկային իշխանութեանէն աւելի բարձր իշխանութեամբ մը, այսինքն աստուածային իշխանութեամբ և իմաստութեամբ. և զայս չեն կրնար եղանակաւորել ոչ պետութեան օրէնքները, ոչ առանձնականներու հաճոյքը:

Բայց ամուսնական միութեան ամէնէն արդի թշնամիները աւելի հեռուն կ'երթան. ճշմարիտ և հաստատուն սիրոյ տեղ, որ հինն է ամուսնական երջանկութեան և քաղցր մտերմութեան, կը գնեն նկարագրներու կոյր յարմարութիւն մը, և սրտերու միութիւն մը, զոր կը կոչեն համակրութիւն. կը սորվեցնեն թէ երբ այս վերջինը հասնի, կը թուլնայ կապը, որով միայն սիրտերը միացած են, և բոլորովին կը քակուի: Բայց ասիկա իսկապէս տունը աւազի վրայ շինել չէ՞: Երբ, կ'ըսէ Մեր Տէրը, տունը նշաւակ ըլլայ հակառակութիւններու հոսանքներուն, մէկէն կը խախտի և կը կործանի. «Եւ հովերը փչեցին, և ինկան տանը վրայ, և տապալեցաւ տունը, և անոր կործանումը մեծ եղաւ» (1): Բայց, ընդհակառակն, տունը որ շինուած է վէմի վրայ, այսինքն միջամուսնական սիրոյ վրայ, և ամրացած է սրտերու գիտակից և հաստատուն միութեամբ, չի խախտիր սեւէ փորձանքներով, և մահաւանդ չի կործանիր երբեք:

Յարգելի՛ եղբայրներ, պաշտպանեցինք անձ՝ քրիստոնէական ամուսնութեան առաջին երկու բարիքները, զորոնք մարդկային ընկերութեան ներկայ թշնամիները չքայնելու կը ջանան: Բայց որովհետեւ այս բարիքներուն երրորդը, Ս. Խառնուրդը, նախորդներէն չառ աւելի գերիվերոյ է, զարմանալի չէ տեսնել որ նոյն մարդիկները աւելի բրտօրէն կը յարձակին ասոր գերազանցութեան վրայ: Եւ, ամէնէն առաջ, կը ներկայացնեն ամուսնութիւնը իբրեւ քաղաքականապէս աշխարհիկ և պարզապէս քաղաքային բան մը, որ սեւէ կերպով չի կրնար յանձնուած ըլլալ կրօնական ընկերութեան, Քրիստոսի եկեղեցոյն. կը յարեն ասոր թէ ամուսնական զաշինքը զերծ ըլլալու է ամէն անյուծանելի կապէ. թէ հետեւաբար ամուսիններու բաժանումները, կամ ամուսնալուծումները, ոչ միայն թուլատրուելու են այլ նաեւ նուիրագործուելու են օրէնքով, ուսկից վերջապէս կը հետեւի որ ամուսնական միութիւնը,

մերկացած ամէն սրբութենէ, դասուի աշխարհիկ և քաղաքային բաներու կարգը:

Կը վճռեն գլխաւորապէս, այս մասին, սա առաջին կէտը. Նոյն ինքն քաղաքային գործողութիւնը նկատուելու է իբրեւ ամուսնական ճշմարիտ դաշինք (զոր իրենք կը կոչեն քաղաքային ամուսնութիւն). Կրօնական գործողութիւնը պիտի ըլլայ մի միայն քաղաքային ամուսնութեան վրայ յաւելուած մը, զիջողութեան մեծագոյնը, զոր կարելի է ընել չափազանց աւելորդապաշտ ժողովրդեան: Ապա կ'ուզեն որ, առանց ո՛րեւէ պարսաւանքի, կաթողիկէները կարենան ամուսնանալ ոչ-կաթողիկէներու հետ, առանց հաշուի առնելու կրօնքը, առանց ուզելու կրօնական իշխանութեան հաւանութիւնը: Երկրորդ կէտը, որ ասոր ետեւէն կու գայ, է կատարուած ամուսնալուծումները արդարացնել, և գովել ու բարձրացնել քաղաքային օրէնքները, որ կապին խղճման նպաստաւոր են:

Իսկ ամէն ամուսնական միութեան և յատկապէս քրիստոնէական ամուսնութեան և Խորհուրդին կրօնական նկարագրին մասին, Լեոն ԺԳ. ի Շրջաբերականը, զոր յաճախ յիշեցինք, և զոր յայտնապէս Մերը ըրինք, շատ ընդարձակօրէն կը խօսի և յուրջ փաստերով ամրապնդուած է. ուստի հոս անոր կը յղենք, և միայն անոր մի քանի տուեալները կրկնել լաւ կը համարինք:

Մտքի բնական լոյսը միայն — մանաւանդ եթէ պատմութեան հին յիշատակարանները հետազօտուին, եթէ ժողովուրդներու անխախտ խիղճը հարցափորձուի, եթէ ազգերու կազմակերպութիւններն ու բարքերը քննուին — բաւական է հաստատելու որ Նոյն իսկ բնական ամուսնութեան մէջ նուիրական և կրօնական բան մը կայ, « ոչ թէ եկամուտ այլ ներքին, ոչ թէ մարդոցմէ ընդունուած այլ բնութենէ իսկ ներմուծուած ». որովհետեւ այս ամուսնութիւնը « Աստուծոյ գործն է, և սկիզբէն եղած է իբրեւ պատկերը՝ Աստուծոյ Բանին Մարդկայութեան » (1): Ամուսնութեան սրբազան նկարագիրը, որ սերտիւ կապուած է կրօնքի և սուրբ իրերու կարգին հետ, առաջ կու գայ արդարեւ թէ՛ իր աստուածային ծագումէն, զոր վերը յիշեցինք, թէ՛ իր նպատակէն, որ է Աստուծոյ համար ծնանիլ և մեծցնել զաւակներ, և Նոյնպէս

Աստուծոյ կապել ամուսինները քրիստոնէական սիրով, և փոխադարձ օգնութեամբ, թէ՛ վերջապէս նոյն ինքն ամուսնական միութեան բնական պաշտօնէն, որ հաստատուած է Արարիչ Աստուծոյ ամէնէն իմաստուն Նախախնամութեամբ, և որ է ծառայել իբրեւ միջնորդ կեանքի փոխանցման, որով ծնողները կ'ըլլան որպէս աստուածային ամենակարողութեան գործիքներ: Ասոնց վրայ կ'աւելնայ արժանապատուութեան ուրիշ պատճառ մը, որ կը ըլխի Խորհուրդէն, որ քրիստոնեաներու ամուսնութիւնը մեծապէս կ'ազնուացնէ և կը բարձրացնէ այնքան վսեմ գերազանցութեան, մինչ Առաքեալին կը թուի ան իբրեւ « մեծ խորհուրդ », « ամէն պատուի... արժանի » (1):

Ամուսնութեան այս նուիրական նկարագիրը և անոր չնորհքի ինչպէս նաեւ Քրիստոսի և Եկեղեցւոյ միջև եղած միութեան նշան ըլլալը, ամուսնացուներէն կը պահանջեն յարգանք նկատմամբ քրիստոնէական ամուսնութեան և սրբազան ջանք ու փոյթ որպէս զի ամուսնութիւնը, որուն կը պատրաստուին, մօտենայ ըստ կարի Քրիստոսի և Եկեղեցւոյ նախատիպարին:

Այս մասին շատ կը թերանան, և երբեմն իրենց յաւիտենական փրկութեան վտանգով, անոնք որ յանդգնօրէն կը կնքեն խառն ամուսնութիւններ, որոնցմէ Եկեղեցւոյ մայրական սէրն ու նախահոգութիւնը, ամենածանր պատճառներու համար, ետ կը կեցնէ իրենցերը, ինչպէս կը տեսնուի Օրինադրքին բազմաթիւ վաւերագրեր ամբողջով այն կանոնէն որ այսպէս կը վճռէ. « Եկեղեցին ամէն տեղ շատ խստիւ կ'արգիլէ ամուսնութիւնը ընդ մէջ երկու մկրտեալներու, որոնց մէկը կաթողիկէ է, իսկ միւսը՝ հերետիկոս կամ հերձուածող. իսկ եթէ կաթողիկէ ամուսնին և իր զաւակներուն անկումի վտանգ կայ, ամուսնութիւնը կ'արգիլուի Նոյն իսկ աստուածային օրէնքով » (2): Եթէ Եկեղեցին, երբեմն, ժամանակի, իրերու, անձերու պատճառներով, չի մերժեր տնօրինել այս խիստ սահմանադրութիւնները (աստուածային օրէնքը պահելով և անկումի վտանգը պարտ ու պատշաճ երաշխիքներով կարի հեռացնելով), սակայն շատ զժուար է որ կաթողիկէ ամուսինը այսպիսի ամուսնութիւններէ վնաս չկրէ:

1 Հմտ. Եփես. Ե. 32: — Երբ. ԺԳ. 4:

2 Օրին. Կ. Իր. Կ. 1060:

Յաճախ ասոնց հետեւանքով զաւակները կը լքեն կրօնքը, կամ արագ արագ կը սահին կ'իյնան կրօնական անհողութեան կամ, ինչպէս կ'ըսեն, անտարբերութեան մէջ, որ այնքան մօտ է անհաւատութեան և ամբարշտութեան: Աւելցնենք որ խառն ամուսնութիւնները շատ աւելի կը դժուարացնեն այն կենսունակ համաժողովիւնը, որ կը պատկերացնէ, ինչպէս ըսինք, Ս. Խորհուրդը, այսինքն Քրիստոսի եկեղեցւոյ հետ ունեցած անճանալի միաւորութիւնը:

Իրօք ալ դիւրաւ կ'եղծանի սրտերու այս սերտ միաւորութիւնը, որ Քրիստոսի եկեղեցւոյն նշանն ու գրոշմն ըլլալով, պէտք է որ ըլլայ նմանապէս քրիստոնէական ամուսնութեան նշանը, փառքն ու զարդը: Որովհետեւ սրտերու կապը սովորաբար կը խզուի, գոնէ կը թուլնայ, երբ մարդուս յարգած գերագոյն բաներուն, այսինքն կրօնական ճշմարտութիւններուն և զգացումներուն մէջ, մտքի անհամաձայնութիւն ըլլայ և կամքերու տարբերութիւն գտնուի: Ասկէ վտանգ կայ որ ամուսիններու միջև սէրը նուազի, և հետեւաբար խախտին ընտանեկան ընկերութեան անդորրութիւնն ու երջանկութիւնը, որ մանաւանդ սրտերու միութենէն կը ծնանի: Որովհետեւ, ինչպէս սահմանած էր հոռմէական հին իրաւագիտութիւնը. «Ամուսնութիւնն է մարդուն և կնոջ միաւորումը, անոնց յարատեւ կենսակցութիւնը, աստուածային և մարդկային օրէնքներու կատարեալ հաղորդակցութիւնը» (1):

Բայց, ինչպէս արդէն յայտնեցինք, Յարգելի եղբայրներ, ինչ որ մանաւանդ կ'արգիլէ ամուսնութեան Քրիստոսէ, մեր փրկչէն հաստատուած վերանորոգումը և կատարելութիւնը, ամուսնալուծումներու յարաճուն դիւրութիւնն է: Ասկէ զատ, նոր հեթանոսութեան պաշտպանները, չխրատուած բնաւ տխուր փորձառութենէ մը, կը շարունակեն մշտանորոգ բրտութեամբ հակառակիլ ամուսնութեան նուիրական անլուծանելիութեան ինչպէս նաև անոր նպատաւոր օրէնքներուն դէմ. կը ջանան ձեռք բերել ամուսնալուծումի օրինական թոյլտուութիւնը, որպէս զի հին ծթած օրէնքներուն տեղ ուրիշ աւելի մարդկային օրէնք մը գրուի:

1 Modestinus (in Dig., lib. XXIII, II: De ritu nuptiarum) lib. I, Regularum.

Դարձեալ մէջտեղ կը բերեն ամուսնալուծումի բազմաթիւ և բազմատեսակ պատճառներ, որոնց մէկ քանին անձերու մոլութեանէն կամ յանցանքէն կ'առնուին, մէկ քանին ալ իրերէ, (առաջինները կը կոչեն ենթակայական, վերջինները՝ առարկայական), վերջապէս կենսակցութիւնը շատ դժուար ու անհաճոյ ընել կրցող ամէն բանէ: Այս ամուսնալուծումի պատճառները և այս օրինական տրամագրութիւնները արդարացին և հաստատել կ'ուզեն բազմապատիկ պատճառներով, որ են նախ և առաջ երկու ամուսիններու բարիքը, թէ՛ երբ մէկը անհեղ ըլլայ և հետեւաբար յանցաւորէն բաժնուելու իրաւունք ունենայ, թէ՛ երբ յանցապարտ ըլլայ և, նոյն պատճառաւ, արժանի հ'ոսցուելու տաժանելի և պարտագրեալ միութենէ մը. ապա բարիքը զաւակներու, որոնց կը թուութիւնը կ'եղծանի կամ ապարդիւն կը մնայ, որովհետեւ ծնողներու գժտութիւններէն և անոնց միւս չարագործութիւններէն դայթակցած՝ շատ դիւրաւ կը չեղին առաքինութեան շաւղէն. վերջապէս ընկերութեան հանրային բարիքը, որ կը պահանջէ նոխ որ ջնջուին իսպառ բնութեան նպատակը իրադործելու անկարող ամուսնութիւնները, որ կը պահանջէ ապա օրինականացում ամուսնական անջատումներու, թէ՛ որպէսզի խոյս տրուի այն ոճիրներէն, որ այսպիսի ամուսիններու կենսակցութենէն և յարատեւ յարաբերութիւններէն կրնան յառաջ գալ, և թէ՛ որպէսզի վերջ տրուի այն անարդանքին, որ յարաճուն յաճախութեամբ կը հասցուի ատեաններու և օրէնքներու զօրութեան. ըստ որում ամուսինները ինչպստ իրենց ամուսնալուծումին փափաքուած վճիռը ընդունելու համար, կա՛մ գիտամբ կը գործեն այն ոճիրները, որոնց համար, ըստ օրինի, դատաւորը կրնայ իրենց կապը խզել, կա՛մ դատաւորին առջև, որ լաւ գիտէ եղածը, անամօթաբար իրենք զիրենք կ'ամբաստանեն ստութեամբ և երդումով իբրեւ նոյն ոճիրները գործող: Ամուսնալուծումի պաշտպանները կ'աղաչակեն թէ բացարձակապէս պէտք է օրէնքները պատշաճեցնել այս կարիքներուն, ժամանակներու փոխումը պայմաններուն, մարդոց կարծիքներուն, պետութիւններու հաստատութիւններուն և սովորոյթներուն. այս ամէնը փաստեր են, որ, նոյն իսկ առանձին առանձին առած, բայց մանաւանդ համախումբ միացած, պէտք եղածէն աւելի կ'ապացուցանեն, ըստ իրենց կարծիքին, թէ

ամուսնալուծումը, մի քանի որոշ պատճառներու համար, բացարկապէս թուլատրուելու է:

Կան որ աւելի հեռուն կ'երթան. ասոնց նայելով, ամուսնութիւնը պարզապէս առանձնական դաշինք մըն է, և, ուրիշ ամէն առանձնական դաշինքներու նման, բացարձակապէս ձգուելու է երկու գաշնադիրներուն առանձնական դատաստանին, հետեւաբար լուծելի ըլլալու է ուէ պատճառով:

Բայց այս ամէն բարբառնալիքներուն դէմ կը յցուի, Յարգելի եղբայրներ, Աստուծոյ մէկ անդիմադրելի օրէնքը, որ Քրիստոսի կողմէ լիով հաստատուած է, օրէնք, զոր չեն կրնար երբեք տկարացնել ո՛չ մարդոց վճիռները, ո՛չ ժողովրդական հանրաքուէն, ո՛չ օրէնադիրներու կամքը. «Աստուծոյ միացուցածը մարդ թո՛ղ չբաժնէ» (1): Եւ եթէ մարդ օրէնքը անգոյնելով լքածն է, բրածը անխուսի կ'ըլլայ. և տեղի կ'ունենայ ինչ որ կը տեսնենք թէ Քրիստոս ինքնին շատ անգամ ըսաւ. «Ով որ իր կիւնը արձակէ և ուրիշ մը առնէ կը չնայ, և ով որ արձակուածը առնէ կը չնայ» (2): Քրիստոսի այս խօսքերը կը վերաբերին ո՛ւրէ ամուսնութեան, նոյն իսկ միայն բնականի: և օրինաւորին. որովհետեւ այս անյուծանելիութիւնը կը պատշաճի ամէն ճշմարիտ ամուսնութեան, որ, ըստ ինքնեան, կապի խզման մասին, ենթարկուած չէ բնաւ երկու կողմերու հաճութեան և աշխարհական իշխանութեան:

Պէտք է նոյնպէս յիշել այն հանգիստաւոր դատակնիքը, որով Տրիտենիկան Ս. Ժողովը այս բաները դատապարտեց է նզովքով. «Եթէ մէկը ըսէ որ հերետիկոսութեան և կենսակցութեան դժուարութիւններուն, կամ ամուսնի մը զրական բացակայութեան պատճառաւ ամուսնութեան կապը կրնայ լուծուիլ, նզովեալ ըլլայ» (3). և «Եթէ մէկը ըսէ որ Եկեղեցին կը սխալի սորվեցնելով, ըստ աւետարանական և առաքելական վարդապետութեան, թէ մէկ ամուսնակցին չնութեան համար ամուսնութեան կապը չի կրնար խզուիլ, և ամուսնիներէն և ոչ մին, նոյն իսկ անմեղը, չի կրնար, միւսին կենդանութեան, ուրիշ ամուսնութիւն մը կնքել, և թէ չնութեան համար իր կիւնը արձակողը կը չնայ եթէ ուրիշ կիւն

1 Մատթ. ԺԹ. 6:

2 ՂԿ. ԺԶ. 18:

3 Ժ. Տ. Ն. ԻԴ. ԳԼ. Ե:

առնէ, և նոյնպէս իր էրիկը արձակողը՝ եթէ ուրիշ այր առնէ, նզովեալ ըլլայ» (1):

Եթէ Եկեղեցին չէ սխալած և չի սխալիր երբ սորվեցուցած է և երբ կը շարունակէ սորվեցնել այս բաները, և եթէ հետեւաբար ստոյգ է որ ամուսնութեան կապը չի կրնար խզուիլ նոյն իսկ չնութեամբ, յայտնի է թէ ամուսնալուծման միւս բոլոր տկարագոյն պատճառները, որոնք սովորաբար կը բերուին, աւելի նուազ արժէք ունին և ոչինչ համարուելու են:

Դարձեալ դիւրին է հերքել ամուսնական կապին տեականութեան դէմ այն երեք կէտերէն եղած առարկութիւնները: Այն բոլոր անպատշաճութիւնները կ'արգիւտին և բոլոր վտանգները կը խափանուին, եթէ, նոյն ծայրագոյն պարագաներուն մէջ, թուլատրուի անկատար բաժանումը, այսինքն այն որ կապի խզում յառաջ չի բերեր. Եկեղեցին կ'արտօնէ զայն բացորոշ բանաձեւերով այն կանոններուն, որ կը կարգաւորեն անկողնի, սեղանի և բնակութեան բաժանումը (2): Սրբազան օրէնքներուն անկ է կարգաւորել այս տեսակ բաժանման պատճառները, պայմանները, եղանակը և զգուշութիւնները, որոնցմով թէ՛ զաւակներու կրթութեան և թէ՛ րնտանիքին փրկութեան բաւարարութիւն կը տրուի, և նոյնպէս թէ՛ ամուսնիներու, թէ՛ զաւակներու և թէ՛ նոյն ինքն քաղաքային հասարակութեան դպչող անպատեհութիւններուն առջեւ կ'առնուի. ասիկա գոնէ մասամբ անկ է նաեւ քաղաքային օրէնքներու՝ նկատմամբ այս տեսակ բաժանման քաղաքային երեւոյթներուն և հետեւանքներուն:

Այն բոլոր փաստերը որոնք կը բերուին ամուսնութեան անլուծանելիութիւնը հաստատելու համար, և որոնք վերը յիշուեցան, միևնոյն ուժով յայտնապէս կը ցուցնեն թէ ամուսնալուծումը հարկաւոր ու կարելի չէ, և ուէ պաշտօնեայ զայն տալու իշխանութիւն չունի. անլուծանելիութեան բոլոր օգուտներուն դիմաց կան հակառակ կողմը նոյնքան վնասներ, որ շատ աղետաբեր են թէ՛ անհատներու և թէ՛ ամբողջ մարդկային ընկերութեան:

Եւ, նորէն Մեր Նախորդին վարդապետութիւնը յիշելու համար, հազիւ հարկ է ըսել որ ամուսնալուծումները աղբիւր են

1 Ժ. Տ. Ն. ԻԴ. ԳԼ. Ե:

2 Օրինադիրք Գ. Ի. ԳԼ. 1128 և հետ:

այնքան չարիքներու, որքան բարիքներու պատճառ է անլուծանելիութիւնը: Մէկ կողմէն, արդարեւ, կը տեսնենք որ անեղծ կապը խաղաղութիւն և ապահովութիւն կու տայ ամուսնութիւններուն, միւս կողմէն մերձաւոր բաժանումի մը հեռանկարը, և պատահական ամուսնալուծումի մը վտանգն իսկ, անհաստատ կը դարձնեն ամուսնական միութիւնը, ամէն պարագայի մէջ հոն կը ներմուծեն անձկութեամբ լեցուն կասկածներ: Մէկ կողմէն փոխադարձ բարեացակամութիւնը եւ ստացուածքներու հանրութիւնը հրաշալի կերպով կ'ամրապնդուին, միւս կողմէն չարաչար կը տկարանան բաժանումի հնարաւորութեամբն իսկ: Մէկ կողմէն՝ շատ բարեպաշտ երաշխիքներ ամուսնական սուրբ հաւատարմութեան համար, միւս կողմէն՝ անհաւատարմութեան վնասակար գրգռութիւններ: Մէկ կողմէն՝ զաւակներու գալուստը, անոնց պաշտպանութիւնը, անոնց կրթութիւնը իսկապէս հոգացուած, միւս կողմէն՝ ամենածանր վնասներու ենթարկուած: Մէկ կողմէն՝ դուռը պինդ փակուած ընտանեկան և ազգականական թշնամութիւններու առջեւ, միւս կողմէն՝ ասոնց առիթները բազմապատկուած: Մէկ կողմէն՝ գոտութիւններու սերմերը գիւրազոյն կերպով խեղդուած, միւս կողմէն՝ աւելի լայնօրէն և աւելի անատօրէն ցանուած: Մէկ կողմէն՝ մանաւանդ, կնոջ արժանաւորութիւնը և պաշտօնը, թէ՛ քաղաքային և թէ՛ ընտանեկան ընկերութեան մէջ, յաջողապէս վերանորոգուած և վերապատուուած, միւս կողմէն՝ վատաբար անարգուած, որովհետեւ կիները այն ատեն վտանգի մէջ կը գտնուին «իբրեւ լքուած նկատուելու՝ իրենց ամուսիններուն կիրքը զոհացնելու ծառայելէն ետքը» (1):

Եւ որովհետեւ, Լեւոն Ժ. Ի սա ծանր խօսքերով եզրակացունելու համար, «Բան մը՝ ընտանիքները փճացնելու և պետութիւններուն ուժը քանգելու այնքան զօրութիւն չունի որքան բարձր ապականութիւնը, զիւրին է նշմարել թէ ամուսնալուծումները ամէնէն աւելի վնասակար են ընտանիքներու և պետութիւններու բարգաւաճման: որովհետեւ յառաջ կու գան բարքերու ընդհանուր եղծումէն, և, ինչպէս փորձը ցոյց կու տայ, ճամբայ և դուռ կը բանան թէ՛ առանձնական կեանքի և թէ՛ հանրային կեանքի ախտավարակ ունակութիւններու: Եւ յայտնի կ'ըլլայ որ այս չարիքները աւելի ծանր են, եթէ նկատի առնուի որ ո'հեւէ

1 Շըլ. Arcanum divinae sapientiae, 10 փետր. 1880:

սանձ պիտի չյաջողի պահել ամուսնալուծումի սովորութիւնը՝ որոշ կամ նախազօժուած սահմաններու մէջ: Օրինակներու ուժը չատմեծ է, այսորժակներուն՝ աւելի մեծ: ասոնց գրգռութիւնները հարկաւ պիտի ունենան սա հետեւանքը որ ամուսնալուծման ախտաւոր բաղձանքը, արագ արագ տարածուելով, աւելի եւս վարակէ հոգիները՝ նման տարափոխիկ ախտի մը, նման գետի մը, որ, իր թումբերը անցնելով ամէն ինչ կ'ողողէ» (1):

Ուստի, ինչպէս կը կարդանք նոյն Շըլաբերականին մէջ, «Եթէ այս մտայնութիւնները չիոխուին, վախնալու են անդադար ընտանիքները և մարդկային ընկերութիւնները որ չըլլայ թէ թշուառաբար մատնուին... ամէն բաներու մէջ կռուի և տաղնապի» (2): 50 տարի առաջ բանաձեւուած այս նախատեսուածութիւնները լիովին կը հաստատէ բարքերու յարաճուն ապականութիւնը և ընտանիքի անլուր անկումը այն երկիրներուն մէջ, ուր Հանրավարութիւնը կը տիրէ բարձրագլուխ:

Գ.

Մինչև հոս, Յարգելի՛ Նըրայրներ, յարգանքով ու հիացումով նկատի առինք ինչ որ մարդկային ազգին ամենագէտ Արարիչը և Փրկիչը սահմանած է ամուսնութեան մասին: միևնոյն ատեն ցաւեցանք որ աստուածային բարութեան այսքան վեհ մէկ տրամադրութիւնը այժմ քիչ մը ամէն տեղ ընդգիմութիւն կը կրէ և ապարդիւն կը մնայ՝ մարդկային կիրքերու, մոլորութիւններու և մոլութիւններու պատճառաւ: Ժամանակ է որ Մենք, հայրական հոգածութեամբ, ուշ գնենք գտնելու այն յարմար դարմանները, որոնցմով մեր թուած ամենավնասակար զեղծումները կը վերցուին և ամուսնութեան պարտապատշաճ յարգանքը ամենուրեք կը վերահաստատուի:

Ասոր համար օգտակար է ամէնէն առաջ յիշել սա բոլորովին

1 Շըլ. Arcanum divinae sapientiae, 10 փետր. 1880:

2 Անդ:

ստոյգ ճշմարտութիւնը, որ սովորական առած մըն է՝ իմաստա-
սիրութեան և նոյն խի աստուածաբանութեան մէջ, այսինքն
նորէն իր նախնական բնութեան համաձայն վիճակին բերելու
համար ուէ բան մը, որ անկէ չեղեր է, անհրաժեշտ հարկ է դառնալ
աստուածային գաղափարին, որ (ինչպէս կ'ուսուցանէ Հրեշտակային
Վարդապետը,) (1) ամէն ուղղութեան տրվարն է: Այս պատճառաւ
Մեր Երջանկայիշատակ Նախորդը, Լեւոն ԺԳ., բնապաշտներուն
մոլորութիւնը մատնանիչ կ'ընէր սա ծանր խօսքերով. «Ա. ստուա-
ծային Նախախնամութեան մէկ օրէնքն է որ Աստուծոյ կողմէն
եղած հաստատութիւնները՝ ա'յնչափ աւելի օգտակար և փրկաւէտ
հանդիսանան որչափ աւելի մնան իրենց նախնական վիճակին մէջ
ամբողջովին և առանց փոփոխութեան: Որովհետեւ, Աստուած, որ
ամէն բան ստեղծեր է, շատ լաւ գիտէր ինչ որ պատշաճ էր իր գոր-
ծերուն իւրաքանչիւրին հաստատումին և պահպանումին համար.
զանոնք բոլորը, իր կամքովը և մտքովը, այնպէս կարգաւորած է
որ անոնց իւրաքանչիւրը կարենայ հասնիլ իր նպատակին: Բայց
եթէ մարդոց յանդգնութիւնը և չարութիւնը ուղենան փոխել կամ
խանգարել այնքան նախախնամաբար եղած կարգադրութիւնը,
ամէնէն իմաստուն և ամէնէն օգտակար հաստատութիւնները կը
սկսին փլասակար դառնալ, կամ կը դադրին օգտակար ըլլալէ, ըստ
որում, այս փոփոխութեամբ, իրենց բարերար ուժը կը կորսնցնեն
կամ ըստ որում Աստուած կը նախընտրէ այս պատիժը տալ մարդոց
ամբարտաւանութեան և յանդգնութեան» (2):

Ուստի ամուսնութեան մէջ բնականոն կարգը վերահաստա-
տելու համար, պէտք է որ ամէնքը նկատի առնեն ամուսնութեան
մասին եղած աստուածային տրամադրութիւնները, և անոնց
համակերպելու ջանան:

Եւ որովհետեւ այս ջանքին կ'ընդգդիմանայ աւելի ուժը ըմբոստ
ցանկութեան, որ անշուշտ գլխաւոր պատճառն է ամուսնութեան
սուրբ օրէնքներուն դէմ գործուած յանցանքներուն, և որովհետեւ
կարելի չէ որ մարդը նուաճէ իր կիրքերը եթէ ինքը նախ չհպա-
տակի Աստուծոյ, անոր համար ամէնէն առաջ աշխատելու է այս
հպատակութիւնը իրականացնելու՝ Աստուծոյ կողմէն դրուած

1 Ս. Թովմ. Ագ., Summ. théol., 1^a - 2^{ae}, 9. 91. a. 1-2.

2 Շրջ. Arcanum, 10 փետր. 1880:

կարգին ու կանոնին համաձայն: Որովհետեւ անխախտելի օրէնք
մըն է թէ ով որ Աստուծոյ հպատակի, ինքզինքը կարող կը զգայ,
չնորձքի օժանդակութեամբ, իր կիրքերուն և ցանկութեան տի-
րելու. ով որ, ընդհակառակն, Աստուծոյ հպատակի, կը զգայ
ցաւով ներքին պատերազմը, զոր կիրքերու բռնութիւնը կը գրգռէ
իր մէջ: Թէ ո'րքան տրամաբանական է այս եղելութիւնը, Սուրբ
Օգոստինոս կը բացատրէ սա խօսքերով. «Պատշաճ է, իրօք, որ
խոնարհագոյնը հպատակի բարձրագոյնին. ան որ կ'ուզէ իրմէ
վարինին իշխել, պէտք է որ հպատակի իրմէ վերինին: Ճանչցի՛ր
կարգը, փնտռէ՛ խաղաղութիւնը: Դո՛ւն՝ Աստուծոյ, մարմինը՝ Բեգի:
Ի՞նչ աւելի իրաւացի, ի՞նչ աւելի գեղեցիկ: Դուն՝ քեզմէ մեծին,
քեզմէ փոքրը՝ քեզի. ծառայէ՛ դուն անոր, որ քեզ ստեղծած է,
որպէս զի քեզի ծառայէ՛ այն, որ քեզի համար ստեղծուած է:
Սակայն չենք ճանչնար, չենք հրամայեր սա կարգը. Մարմինը՝ Բեգի,
Եւ դուն՝ Աստուծոյ, այլ, Դուն՝ Աստուծոյ, Եւ մարմինը՝ Բեգի:
Իսկ եթէ արհամարհես դուն՝ Աստուծոյն, երբեք պիտի չիրականացնես մար-
մինը՝ Բեգին: Դուն, որ չես հնազանդիր Աստուծոյ, կը տանջուիս
գերիէն» (1):

Հեթանոսներու Երանելի Վարդապետը ինքնին, Սուրբ Հոգիէն
ներշնչուած, կը վկայէ աստուածային իմաստութեան այս կարգա-
դրութեան. յետ յիշելու հին իմաստունները, որ ստուգիւ ճանչցան
ամէն բաներու Արարչին գոյութիւնը, բայց յանձն չառին անոր
երկրպագել և զայն պաշտել, կը յարէ. «Ասոր համար Աստուած
մատնեց զանոնք իրենց սրտին բաղձանքներուն, անմաքրութեան,
որ իրենք իրենց մարմինները անարգեն» և դարձեալ. «Ասոր
համար Աստուած զանոնք մատնեց ամօթալի կիրքերու» (2), որով-
հետեւ «Աստուած ամբարտաւաններուն հակառակ կը կենայ,
կու տայ խոնարհներուն իր չնորձքը» (3), առանց որուն, ինչպէս
կը սորվեցնէ նոյն Հեթանոսներու Վարդապետը, մարդս չի կրնար
զսպել ըմբոստ ցանկութիւնը (4):

Ուստի քանի որ ցանկութեան բուռն շարժումները պէտք
եղածին պէս սանձել կարելի պիտի չըլլայ եթէ հոգին ինքը նախ

1 Ս. Օգոստ. Enarrat in Ps. 143.

2 Հռոմ, Ա. 24, 26:

3 Յակ. Դ. 6:

4 Հմմտ. Հռոմ, Է. Ը:

իր բարեպաշտութեան և մեծարանքին խոնարհ հաւատարմութեամբ չմատուցանէ իր Արարչին, ամէն բանէ աւելի հարկաւոր է որ խոր և ճշմարիտ բարեպաշտութիւն մը ամբողջովին տոգորէ զանոնք, որ ամուսնութեան նուիրական կապով իրարու հետ կը միանան, բարեպաշտութիւն, որ ոգևորէ իրենց բոլոր կեանքը, և լեցնէ իրենց միտքը և կամքը ամենախորին յարգանքով՝ նկատմամբ Աստուծոյ Գերագոյն Մեծ վայելչութեան:

Ուրեմն շատ ողջմտութեամբ կը գործեն և քրիստոնէական ամենամաքուր ոգւոյն համեմատ կ'ընթանան այն հոգեւոր հովիւները, որոնք, որպէսզի ամուսինները ամուսնութեան մէջ Աստուծոյ օրէնքէն չհեռանան, ամէնէն աւելի զանոնք կը յորդորեն որ հաւատարիմ մնան բարեպաշտութեան և կրօնի հրահանգներուն, իրենք զիրենք ամբողջովին յանձնեն Աստուծոյ, յարատեւութեամբ խնդրեն անոր օգնութիւնը. յաճախ մերձենան Սուրբ Խորհուրդներուն, պահեն և զարգացնեն իրենց մէջ բարեպաշտութեան և աստուածսիրութեան տրամադրութիւնները:

Մեծապէս կը սխալին, ընդհակառակն, անոնք որ արհամարհելով կամ զանց ընելով գերբնական միջոցները, կարծեն թէ, բնական գիտութիւններու, այսինքն բնախօսութեան, ժառանգական փոխանցումներու, և ուրիշ նման գիտութիւններու գործադրութեամբը և գիւտերովը, կարելի է մարդոց ոյժ տալ, որ մարմնի բերումները սանձեն: Այս ըսել է թէ կարեւորութիւն տալու է այս բնական միջոցներուն, որ անպարկեշտ չեն, որովհետեւ բնութեան և շնորհքի տէրը մէկ է, Աստուած, որ բնական կարգի և գերբնական կարգի բարիքները տրամադրած է մարդոց օգտին համար: Ուստի հաւատացեալները կրնան և պարտին օգտուիլ բնական միջոցներէն: Բայց ինքնախաբէութիւն է համարիլ թէ այս միջոցները բաւական են ամուսնական միութեան զգաստութիւնը ապահովելու, կամ անոնց տալ գերբնական շնորհքէն աւելի մեծ արդիւնք մը:

Ամուսնական միութեան և բարքի վարքի այս աստուածային օրէնքներուն համակերպութիւնը, առանց որուն կարելի չէ ամուսնական ո՛րէն իսկական վերանորոգում, կ'ենթադրէ թէ ամէնքը կրնան ճանչնալ այս օրէնքները՝ դիւրաւ, կատարեալ ստուգութեամբ և առանց ունէ մոլորութեան: Արդ, ամէն մարդ կը տեսնէ թէ ո՛րքան ցնորքներու գուռ կը բացուի և ո՛րքան մոլոր-

րութիւններ կը խառնուին ճշմարտութեան, եթէ խրաքանչիւր անձի ձգուի՝ մտքի լոյսով միայն այս օրէնքները գտնելու հոգը, կամ պէտք ըլլայ զանոնք գտնել յայտնեալ ճշմարտութեան առանձնական մեկնութեամբ: Այս նկատողութիւնը կը զօրէ անշուշտ բարոյական կարգի ուրիշ բազմաթիւ ճշմարտութիւններու համար. բայց իր կարեւորութիւնը ծայրագոյն է երբ խնդիրը կը դառնայ ամուսնական միութեան շուրջը, ուր հեշտանքի հրապոյժը կրնայ դիւրաւ նուաճել մարդկային տկար բնութիւնը, զայն խաբել, և ապականել. մանաւանդ որ աստուածային օրէնքին պահպանութիւնը կը պահանջէ ամուսիններէն երբեմն դժուար և երկարատեւ զոհողութիւններ, որոնց դէմ, ինչպէս յայտնի է փորձէն, թոյլ մարդ մը գրեթէ այնքան առարկութիւններ կ'ընէ, որ պէսզի աստուածային օրէնքը պահելէ ինքզինքը ազատ կացուցանէ:

Ուստի, որպէսզի Աստուծոյ օրէնքին ոչ թէ մէկ կեղծ ու պատիր երևոյթը, կամ աղաւաղումը, այլ ստոյգ և վաւերական ճանաչումը մարդոց մտքերը լուսաւորէ և բարքերը ուղղէ, հարկ է որ Աստուծոյ պաշտամունքին և Աստուծոյ ծառայելու բաղձանքին միանայ Եկեղեցւոյ նկատմամբ որդիական և խոնարհ հնազանդութիւն մը: Իրօք ալ ինքը մեր Տէրը ըրած է Եկեղեցին ուսուցիչ ճշմարտութեան՝ նոյն իսկ բարքերու ընթացքին և կարգին ու կանոնին վերաբերեալ խնդիրներու մէջ, թէ և ասոնց մէջ շատ բաներ կան որ ըստ ինքեան մարդկային մտքին անմերձեանալի չեն: Որովհետեւ ինչպէս որ կրօնքի և բարքի բնական ճշմարտութիւններուն համար՝ Աստուած յայտնութիւնը կցեր է մտքի լոյսին, որպէս զի « մարդկային ազգին ներկայ վիճակին մէջ իսկ, ամէնքը կարենան դիւրաւ և հաստատուն ու մոլորութենէ զերծ ստուգութեամբ ճանչնալ » (1) ինչ որ իրաւացի և ճշմարիտ է. նոյնպէս, նոյն նպատակով, Եկեղեցին դրած է իւրեւ պահպան և վարդապետ ամէն ճշմարտութեան, թէ՛ կրօնականին և թէ՛ բարոյականին: Ուրեմն հաւատացեալները անոր թո՛ղ հնազանդին, իրենց իմացականութիւնը մոլորութենէ և իրենց բարքերը ապականութենէ կանխաւ զերծ պահելու համար, և անոր թո՛ղ հպատակեցնեն իրենց միտքն ու սիրտը: Դարձեալ, եթէ չեն ուզեր իրենք զիրենք զրկել նպաստէ մը, զոր Աստուած այնքան մեծ բարութեամբ շնորհած է,

1 Ժողով վատիկանեան, նիստ Գ. Գլ. Բ. :

պարտինսոյն հլու հնազանդութիւնը ցոյց տալ ոչ միայն նկատմամբ Եկեղեցւոյ հանդիսաւորագոյն որոշումներուն, այլ նաեւ, համեմատութիւնը պահելով, նկատմամբ միւս սահմանադրութիւններուն եւ վճիռներուն, որ կը մերժեն կամ կը զատապարտեն ինչ ինչ կարծիքներ իբրեւ վտանգաւոր կամ վնասակար (1) :

Հետեւաբար, այն խնդիրներուն մէջ, որ կը յուղուին այժմ ամուսնութեան նկատմամբ, հաւատացեալները թող շատ չվտառին իրենց անձնական դատողութեան, և թող չհրապուրուին մարդկային բանավարութեան այն ստապատիր ազատութեամբ որ կը կոչուի ինքնավարութիւն:

Արդարեւ չլայ բան մը որ այնպէս անպատշաճ ըլլայ քրիստոնեայ անուան արժանի անձի մը, ինչպէս իր սեպհական իմացականութեան վրայ ա՛յն աստիճան ամբարտաւանօրէն վստահիլ մինչեւ իբրեւ ճշմարիտ ընդունիլ ուղել մի միայն այն բաները զորոնք ինք կը ճանչնայ ուղղակի անոնց ներքին իսկութեամբը, մինչեւ նկատել Եկեղեցին, որ առաքուած է սակայն Աստուծոյ կողմէն բոլոր ազգերը հրահանգելու և կառավարելու, իբրեւ նուազ տեղեակ արդիական բաներուն և երեւոյթներուն, և կամ մինչեւ հաւանիլ և հնազանդիլ մի միայն հանդիսաւորագոյն որոշումներուն որ յիշեցինք, որպէս թէ կարելի է խօնմաբար համարիլ որ Եկեղեցւոյ միւս որոշումները մոլորութեամբ խառնուած են կամ ճշմարտութեամբ և պարկեշտութեամբ չեն փայլիր բոս բաւականի :

Ընդհակառակն ճշմարիտ քրիստոնեաներու, ըլլայ ուսեալներու, ըլլայ անուաներու յատուկ է թոյլ տալ որ զիրենք կառավարէ, իրենց առաջնորդէ, հաւատքի և բարքի վերաբերեալ ամէն բաներու մէջ, Աստուծոյ Ս. Եկեղեցին, անոր գերագոյն Հովիւը, Հոռի Գահանայապետը, որ ինքն ալ կը կառավարուի Մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի կողմէն:

Հետևաբար, քանի որ պետք է ամէն ինչ նորէն դարձնել, համաձայնեցնել առողւածային օրէնքին և խորհուրդներուն՝ որպէս զի ամուսնութեան վերանորոգումը ամենուրեք և տեւակահարէն իրագործուի, շատ կարեւոր է որ հաւատացեալները լաւ հրահանգուին ամուսնութեան մասին, բերանայի կամ գրաւոր ուսուցումով, ոչ թէ միանգամ հարեանցի, ոչ թէ թեթեւօրէն, այլ

1 Հմմտ. ժ. վան. ն. Դ. Գլ. Դ. : — Յբ. Կ. Իբ. Կ. 1324 :

յաճախ և հիմնադէս, պայծառ և համոզիչ փաստերով, որպէսզի այս ճշմարտութիւնները ուժգնօրէն զրաւեն միտքերը և թափանցեն մինչեւ սրտերու խորը: Թող գիտնան և խորհրդածեն ստէպ որ ի՛նչ խմատութիւն, ի՛նչ սրբութիւն, ի՛նչ բարութիւն ցոյց տուեր է մարդոց Աստուած, թէ՛ ամուսնութիւնը հաստատելով, թէ՛ սուրբ օրէնքներով զայն ապահովելով, և թէ՛ աւելի ևս, հրաշալի կերպով բարձրացնելով զայն Ս. Խորհուրդի աստիճանին, որով շնորհքի առատագեղ աղբիւր մը բացուած է քրիստոնեայ ամուսիններու, որոնք կրնան այսպէսով, զգաստօրէն, հաւատարմաբար հասնիլ ամուսնութեան բարձրագոտակներուն՝ իրենց և իրենց զաւակներուն, և քաղաքային ընկերութեան և ամբողջ մարդկային ազգին բարիքին և փրկութեան համար:

Արդ եթէ ամուսնութեան արդի հակառակորդները կը գործածեն ամէն բան — ճառ, գիր, գիրք, տետրակ և ուրիշ ամէն տեսակ միջոցներ — որպէս զի մտքերը խանգարեն, սրտերը անպատեհան, ամուսնական զղաստութիւնը ծաղր ու ծանակ ընեն, և ամէնէն ամօթալի մօլութիւնները դրուատեն, դուք աւելի ևս պարտիք, Յարգելի եղբայրներ, դուք, զորոնք «Հոգին Սուրբ՝ տեղադրած է, որպէս զի կառավարէք Աստուծոյ եկեղեցին, զոր գնեց սուշգրած է, որպէս զի կառավարէք Աստուծոյ եկեղեցին, զոր գնեց իր արիւնով» (1), դուք պարտիք ամէն ճիշդ թափել որ անձամբ կամ Ձեր իշխանութեան տակ գտնուող քահանաներուն միջոցաւ, կամ Մեր կողմէն այնքան ուժգնօրէն բաձացուած և հրամայուած կաթողիկէ գործունէութեան մէջ նուիրապետական առաքելութեան օգնելու համար համախմբուած ընտիր աշխարհականներու ձեռքով՝ մոլորութեան դէմ դնէք ճշմարտութիւնը, ամօթալի մօլութեան դէմ՝ պանծալի զգաստութիւնը, կիրքերու ստրկութեան դէմ՝ Աստուծոյ զաւակներուն ազատութիւնը (2), վերջապէս ամուսնալուծութիւնը յանցապարտ գիւրութեան դէմ՝ ամուսնութեան մէջի ճշմարիտ սիրոյ անվրիպութիւնը, և ամուսնական հաւատարմութեան մենչեւ որման անրոնարարելի Ս. Խորհուրդը:

Ուստի քրիստոնեաները բոլոր սրտանց շնորհակալ ըլլալու են Աստուծոյ որ զիրենք իր պատուիրաններով պարաւանդած է և այնքան զօրաւոր և քաղցր կերպով ստիպած է որ հեռանան ըստ կարի մարմնի ամէն կռապատու թնէն և հաճոյքի ամէն անարդ

1 $\gamma_{np\delta,p} \text{ h } 28 :$

2 *Ḳāḏim, ḡmīḥ, p. 32, ḥmḥ. — ḡmḥ. b. 13:*

մարդիկ չգործածեն զանոնք. նոյնպէս չնորհքի ուժերը, որ խորհուրդէն հոսած են հոգւոյն մէջ և հոն կը մնան, արդաստորութեւն են մարդոց բարի կամքովը և աշխատութեամբը: Ուրեմն թո՛ղ ամուսինները զգուշանան անտեսելէ խորհուրդի չնորհքը, որ իրենց մէջ կը գտնուի (1), այլ թո՛ղ փոյթ տանին խնամով իրենց պարտքերուն կատարման, որչափ ալ տաժանելի ըլլայ ան, և թո՛ղ փորձով տեսնեն այս կերպով, այս չնորհքին օրոշտօրէ աւելի աճող ուժը:

Եւ եթէ պատահաբար զգան որ իրենց վիճակին և իրենց կեանքին անընդհատ աշխատանքները շատ կը ծանրանան իրենց վրայ, թո՛ղ չվհատին, այլ թող իրենց մերձեցնեն ինչ որ Սուրբ Պօղոս Առաքեալ Քահանայութեան Կարգին համար կը գրէր՝ յոգնութիւններէ և թշնամանքներէ վնասելու վրայ եղող Տիմոթէոսի, իր սիրելի Աշակերտին. «Կը յանձնարարեմ քեզի արծարծել Աստուծոյ չնորհքը, որ իմ ձեռնադրութեանս պատճառաւ քու մէջ կը գտնուի: Որովհետեւ Աստուած մեզի տուած է ոչ թէ վնասութեան ոգի, այլ ոգի զօրութեան, սիրոյ և զգաստութեան» (2):

Բայց այս ամէնը, Յարգելի՛ Եղբայրներ, կախում ունի մեծ մասամբ, ամուսիններու ամուսնութեան պատշաճ պատրաստութենէն, որ կրկին է, հեռաւոր և մերձաւոր: Իրօք, ոչ ոք կրնայ ժխտել թէ բարեբաստիկ ամուսնութեան մը ամուր հիմը և աղետալի ամուսնութեան մը կործանումը կը պատրաստուին երիտասարդներուն և երիտասարդուհիներուն հոգիներուն մէջ՝ մանկութեան և պատանեկութեան ժամանակէն: Որովհետեւ անոնք որ, ամուսնութենէն առաջ, ետսիրութեամբ իրենց անձին շահը կը խնդրէին ամէն բանի մէջ, որ իրենց ցանկութիւններուն անձնատուր կ'ըլլային, վախ կայ որ չըլլայ թէ, մնան, ամուսնութեան մէջ, ինչ որ էին ամուսնութենէ առաջ, և քաղեն ինչ որ ցանած են (3), այսինքն տիրութիւն՝ ընտանեկան յարկին մէջ, արտասուք, փոխադարձ արհամարհանք, կազ, կոխ, դժտութիւններ, կենակցութենէ տաղտուկ և կամ նաեւ, ինչ որ չարադոյն է, վերադանեն իրենք զիրենք իրենց անզուսպ կիրքերով:

1 Հմմտ. Ա. Տիմ. Դ. 14:

2 Բ. Տիմ. Ա. 6—7:

3 Հմմտ. Գաղ. 2, 9:

Ուստի նշանածները՝ ամուսնական վիճակը թող ընդգրկեն լաւ տրամադրուած և լաւ պատրաստուած, որպէս զի կարենան փոխադարձաբար իրարու օգնել միասին դիմադրաւելու կեանքի իրադարձութիւնները, և, աւելի ևս, իրարու հայթայթելու յաւիտենական փրկութիւնը, և կազմելու իրենց մէջ ներքին մարդը մինչև Քրիստոսի չափահասութեան կատարումը (2): Ասանկով աւելի դիւրութեամբ պիտի ըլլան իրենց զաւակներուն նկատմամբ ա՛յն, ինչ որ Աստուած կ'ուզէ որ ըլլան ծնողները, հայր մը, որ ստուգիւ որ հայր ըլլայ, մայր մը, որ ստուգիւ մայր ըլլայ, և որոնց բարեպաշտիկ սէրը և յարատեւ խնամքները իրենց զաւակներուն գտնել տան, հայրենի տան մէջ, նոյն իսկ չքաւորութեան ծոցը և այս արցունքի հովիտին խորը բան մը՝ հանգոյն երանաւէտ զրախտին, ուր մարդկային ազգին Արարիչը դրած էր առաջին մարդիկները: Ասանկով, նմանապէս, իրենց զաւակները պիտի ընեն կատարեալ մարդիկներ և անթերի քրիստոնեաներ, անոնց պիտի ներշնչեն կաթողիկէ եկեղեցւոյ ճշմարիտ ոգին, և պիտի հաղորդեն հայրենաւորութեան ազնիւ զգացումը, զոր կը պահանջեն բարեպաշտութիւնը և երախտագիտութիւնը:

Ասոր համար անոնք որ միտք ունին այս ամուսնական սուրբ միութեան մէջ մտնելու, և նոյնպէս անոնք որ ստանձնած են քրիստոնեայ երիտասարդութեան դաստիարակութիւնը, ամենաամեծ կարեւորութիւն պիտի տան այս խրատներուն, բարին պիտի պատրաստեն, չարին առջև պիտի առնեն, պիտի նորոգեն յիշատակը այն ազգարարութիւններուն որ ըրինք դաստիարակութեան մատաղ հասակէն, ուղղել տոյց յոռի հակումները, զարգացնել բարի միտումները: Ամէնէն աւելի, կարեւոր է անոնց իմացակաւ, նութիւնը տողորկ աւտուածատուր վարդապետութիւններով, զօրացնել անոնց սիրտը օժանդակութեամբ Աստուծոյ չնորհքին, առաջնորդ, անոնցմէ և ոչ մէկը պիտի կրնայ իր վատթար հակամիտութիւնները սանձակոծել, և առանց որուն կարելի չէ ակնկալել ամբողջ և կատարեալ արդիւնքը՝ դաստիարակիչ ազդեցութեան եկեղեցւոյ, զոր Քրիստոս ճշգրտօրէ կերպով օժտած է երկնային վարդապետութիւններով և աստուածային Սուրբ Խորհուրդներով:

1 Եփես. Դ. 13:

բացարձակապէս որ կարօտներուն պակասը լրացուի, հարուստները մանաւանդ օգնեն աղքատներուն, աւելորդ ունեցողները չմըս-
խեն զայն պարապ ծախքերով կամ զուտ չռայութեամբ, այլ անով
պահեն կեանքն ու առողջութիւնը անոնց որ հարկաւորէն իսկ
զուրկ են: Անոնք որ իրենց հարստութենէն բաժին հանեն Քրիս-
տոսի, որ ներկայ է աղքատներուն մէջ, պիտի ընդունին Աստուծո-
մէ, երբ աշխարհը դատելու գայ, չառ մեծ վարձք մը: Իսկ անոնք
որ հակառակ ընթացք մը ունենան, խստիւ պիտի պատժուին (1):
Որովհետեւ Առաքեալը պարապ տեղը չ'ըներ սա ազգաբարձութիւնը,
«Այն որ աշխարհիս բարիքներն ունի, և կը տեսնէ իր եղբայրը
կարօտութեան մէջ, ու անոր չի գթար, ի՞նչպէս Աստուծոյ սէրը
կրնայ ունենալ» (2):

Իսկ եթէ առանձնական նպաստները անբաւական ըլլան, հանրա-
յին իշխանութիւններուն անկ է ընտանիքին և ամուսիններուն ի-
րօք մարդավայել վիճակ մը ապահովելու գործին մէջ առանձնա-
կաններու անկարողութեան տեղը լեցնել, մանաւանդ որ հանրային
բարիքին այնչափ կարեւոր է այս գործը: Եթէ, արդարեւ, ընտանիք-
ները, մանաւանդ բազմադուակները, զուրկ ըլլան պատշաճ բնա-
կարաններէ, եթէ մարդը չկարենայ աշխատանք գտնել և օրապա-
հիկը հայթայթել, եթէ ամէն օրուան սովորական պիտոյքը չափա-
զանց գիներով միայն ստացուի, եթէ նոյն իսկ ընտանիքի մայրը,
ընտանեկան կեանքին մեծ վնասովը, ստիպուած տեսնէ ինքզինքը՝
իր պարտականութիւններուն վրայ աւելցնելու վարձքով աշխա-
տելու պարտականութիւնը՝ զրամ վաստկելու համար, եթէ նոյն
մայրը, մայրութեան սովորական կամ արտասովոր յոգնութիւն-
ներուն մէջ, զուրկ ըլլայ պատշաճ սնունդէ, զեղերէ, ձեռնհաս
բժիշկի մը օգնութենէն, և միւսնոյն կարգի ուրիշ բաներէ, ամէն
մարդ կը տեսնէ թէ որպիսի՝ վհատութեան մէջ կրնան իյնալ ամու-
սինները, իրենց ս'ըջափ դժուարին կ'ըլլայ ընտանեկան կեանքը
և Աստուծոյ պատուիրաններուն պահպանութիւնը, և ասկէ ի՞նչ
վտանգ կրնայ ծագիլ հանրային ազահովութեան, ինչպէս նաեւ
քաղաքային ընկերութեան ազատութեան և նոյն իսկ գոյութեան:
որովհետեւ վերջապէս այս վիճակին մատուցած մարդիկ կրնան
հասնիլ այնպիսի յուսահատութեան մը, որ այլեւ կորսնցնելիք

1 Մտթ. Ին, 34, հետեւ:

2 Ա. Յոհ. Գ. 17:

բան մը չունենալով վերջապէս կը յղանան երկրին և անոր հաս-
տատութիւններուն ընդհանուր տապալումէն մեծ օգուտներ քա-
ղելու խօլ յոյսը:

Հետեւեալ, պետութեան և հանրային բարիքին հոգը ստանձ-
նողները չեն կրնար անտեսել ամուսիններու և ընտանիքներու այս
նիւթական պէտքերը, առանց մեծ վնաս հասցնելու պետութեան
և հանրային բարիքին. ուստի պարտին օրէնքի ծրագիրներուն և
եղեմութի նախահաշիւներուն մէջ ծայրագոյն կարեւորութիւն
տալ այս կարօտ ընտանիքներուն վերականգնումին. պարտին նը-
կատել այս աշխատանքը իբրեւ իշխանութեան գլխաւոր պատաս-
խանատուութիւններէն մին:

Հոս ցաւով կը հաստատենք թէ հազուադէպ չէ այսօր որ, բը-
նական կարգին վերիվայր չըջումով, ապօրինաւոր մօր մը և ապօրի-
նաւոր զաւակներու (որոնց եւս օգնել պէտք է արդարեւ՝ նոյն
իսկ եթէ մեծագոյն չարիքներու առջեւը առնելու համար միայն
ըլլայ), կը չնորհուին անմիջապէս առատ նպաստներ, որ օրինաւոր
մօր կը զլացուին, կամ կը տրուին ժլատօրէն և իբր ակամայ:

Բայց, Յարգելի՛ եղբայրներ, պետութեան մեծապէս կարեւոր
է որ ամուսնութեան եւ ընտանիքին ամուր հիմքը տայ ոչ միայն
նկատմամբ ժամանակաւոր բարիքներու, այլ նոյն իսկ նկատմամբ
հոգեւոր բարիքներու: Իրեն անկ է հրատարակել եւ պահել տալ
ամուսիններու զգաստ հաւատարմութեան և փոխադարձ օգնու-
թեան վերաբերեալ իրաւացի օրէնքներ: Որովհետեւ, պատմու-
թիւնը կը վկայէ, պետութեան փրկութիւնը, քաղաքացիներու
ժամանակաւոր երջանկութիւնը անհաստատ են և չեն կրնար
ժամանակաւոր երջանկութիւնը անհաստատ են և չեն կրնար
անվթար մնալ հոն, ուր կը խախտուի հիմք որուն վրայ դրուած
են, որ է բարեբու կանոնաւորութիւնը, և հո՞ն, ուր քաղաքացի-
ներու մոլութիւնները կը փակեն աղբիւրը, ուսկից քաղաքը իր
կեանքը կը ստանայ, այսինքն ամուսնութիւնը և ընտանիքը:

Բայց բարոյական կարգը պահելու պաշտպանելու համար չի
բաւեր զիմն արտաքին ուժերու և այն պատիժներուն որ պետու-
թեան տրամադրութեան տակ կը գտնուին. չի բաւեր մարդոց ցոյց
տալ առաքինութեան գեղեցկութիւնը և հարկաւորութիւնը.
պէտք է առնց ընկերացնել կրօնական իշխանութիւնը, որ մտքե-

բու մէջ կը սփռէ ճշմարտութեան լոյսը, կամքը կ'ուղղէ, կարող է մարդկային յողորմութիւնը զօրացնել՝ աստուածային շնորհքին օժանդակութեամբ, և որ միայն Մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի կողմէն հաստատուած եկեղեցին է։ Ահա ասոր համար, ջերմապէս կը յորդորենք Տիրոջմով բոլոր քաղաքային բարձրագոյն իշխանները, որ Քրիստոսի եկեղեցւոյն հետ համաձայնութեան և բարեկամութեան յարաբերութիւններ հաստատեն և շարունակեն, որպէս զի երկու իշխանութիւնները իրենց ճիգերը և եռանդը միացնելով հեռացնեն այն ահապին վեպները, զորոնք, բարքերու ազակահութիւնը, ամուսնութեան և ընտանիքին հարուած տալով, կախուած կը պահէ թէ՛ եկեղեցւոյ և թէ՛ քաղաքային ընկերութեան վրայ։

Պետութեան օրէնքները կրնան եկեղեցւոյ մեծապէս սատարել այս շատ կարեւոր գործին մէջ, եթէ իրենց տրամադրութիւններուն մէջ նկատի առնեն ինչ որ աստուածային և եկեղեցական օրէնքը հաստատած է, և եթէ պատժեն անոր դէմ մեղանշողները։ Քիչ չեն արդարեւ անոնք, որոնք կարծեն թէ բարոյական օրէնքը կ'արտօնէ ինչ որ պետութեան օրէնքները կը թույլատրեն, կամ գոնէ ինչ որ չեն պատժեր, կամ որոնք, հակառակ իրենց խղճին, կը գործածեն օրէնքին տուած բոլոր ազատութիւնները, որովհետեւ Աստուծոյ չեն երկնչիր և մարդկային օրէնքներուն կողմէն վախճալիք բան մը չունին։

Այս եկեղեցւոյ հետ կնքուած դաշինքէն յառաջ չի դար բնաւ ո'չ վտանգ ո'չ նուազում պետութեան օրէնքներուն կամ անոր ամբողջութեան համար. Լեոն ԺԳ. յայտնապէս ցոյց տուեր է այս բանը. «Ոչ ոք կը տարակուսի թէ Յիսուս Քրիստոս, եկեղեցւոյ աստուածային Հիմնադիրը, ուզած է որ եկեղեցական իշխանութիւնը զատուած և որոշուած ըլլայ քաղաքային իշխանութիւնէն, և իւրաքանչիւրը ազատ ըլլայ կատարելու անխափան իր սեպհական առաքելութիւնը, սակայն սա պայմանով — որ օգտակար է երկու իշխանութիւններէն իւրաքանչիւրին, և որ առէն մարդոց շահուն կարեւոր է — որ համաձայնութիւնը և ներդաշնակութիւնը իշխեն իրենց միջև...» Երբ քաղաքային իշխանութիւնը համաձայնի եկեղեցւոյ նուիրական հեղինակութեան հետ՝ բարեկամական միութեամբ, այս համաձայնութիւնը հարկաւ մեծ շահեր կը հայ-

թայթէ երկու իշխանութիւններուն։ Արդարեւ պետութեան արժանապատուութիւնը կ'աճի, և, ցորչափ կրօնքը իրեն առաջնորդէ, կառավարութիւնը արդար կը մնայ միշտ։ Միեւնոյն ատեն այս համաձայնութիւնը կու տայ եկեղեցւոյ պահպանութեան և պաշտպանութեան նպաստներ որ օգտակար են հաւատացեալներու» (1)։

Եւ այսպէս, նոր և աչքի զարնող օրինակ մը բերելու համար, ուղիղ կարգին ու կանոնին և բացարձակապէս Քրիստոսի օրէնքին համեմատ է որ հանդիսւոր դաշինքը, բարեբախտաբար կնքուած Ս. Աթոռին և Խալիլոյ միջեւ, մոյցուց իր տրամադրութիւններուն մէջ ամուսնութեան նկատմամբ խաղաղ համաձայնութիւն մը և բարեկամական գործակցութիւն մը, ինչպէս որ կը պատշաճէր իտալական ազգին փառաւոր պատմութեան և անոր կրօնական վաղեմի աւանդութիւններուն։ Ահաւասիկ, արդարեւ, ինչ որ կը կարգացուի այս մասին Լատերանի դաշնագրին մէջ. «Իտալական Պետութիւնը, ուղիւով վերստին տալ ամուսնութեան կազմակերպութեան, որ ընտանիքի հիմն է, իր ժողովրդեան աւանդութիւններուն պատշաճ արժանապատուութիւն մը, կը կապէ քաղաքային գործերը կանոնական իրաւունքին համաձայն կնքուած ամուսնութեան խորհուրդին» (2)։ Այս կանոնը և այս սկզբունքը կ'ընդլայնուին Դաշնագրին յաջորդ յօդուածներով։

Ասիկա կրնայ ըլլալ ամէնուն իրրեւ օրինակ և փաստ, և ցուցնել թէ նոյն իսկ մեր օրերը, ուր, աւա՛ղ, այնչափ յաճախ կը տարփողուի պետութեան և եկեղեցւոյ բացարձակ բաժանումը, երկու անկախ իշխանութիւնները կրնան, առանց վեպելու իրենց իրաւունքներուն և իրենց ուրոյն վեհապետութիւններուն, իրարու մօտենալ, դաշնակցիլ փոխադարձ միաբանութեամբ և բարեկամական համաձայնութեամբ, իրենց երկուքին ընդհանուր բարիքին համար. թէ երկու իշխանութիւնները կրնան միացնել իրենց պատասխանատուութիւնները նկատմամբ առանձնութեան, և, անանկով, հեռացնել քրիստոնեայ յարկերէն աղետալի վտանգներ և նոյն իսկ վերահաս կործանում։

1 Շըլ. Arcanum divinae sapientiae, 10 փետր. 1880։

2 Դաշնագիր Յօդ. 34, Գործք Առաք. Աթոռի ԻԱ (1929) էջ 290։

Այս բոլոր կէտերը, զորոնք, Մեր հովուական հոգածութիւնէն մղուած, ուշի ուշով նկատի առինք, կը բաղձանք, Յարգելի՛ Եղբայրներ, որ քրիստոնէական խոհեմութեան կանոնին համաձայն, ընդարձակօրէն տարածուին, անմիջական կերպով ձեր խնամքին յանձնուած Մեր բոլոր սիրելի որդիներուն մէջ, Քրիստոսի մեծ ընտանիքին բոլոր անդամներուն մէջ, անոնց բացատրուին, որպէս զի ամէնքը անթերի գիտնան ամուսնութեան ճշմարիտ վարդապետութիւնը, որպէս զի կանխաւ խնամով զգուշանան այն վտանգներէն, զորոնք կը պատրաստեն մոլորութեան քարոզիչները, և մանաւանդ որպէս զի «հրաժարին ամբարշտութենէ և աշխարհային ցանկութիւններէ, ապրին աշխարհիս մէջ զգաստութեամբ, արդարութեամբ, աստուածապաշտութեամբ, ակնկալութեամբ երանաւէտ յոյսին և փառաւոր գալստեան մեր մեծ Աստուծոյն և Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի» (1):

Տա՛յ ուրեմն Ամենակալ Հայրը, «որմէ ամէն հայրութիւն կ'ընդունի իր անունը երկնքի մէջ և երկրի վրայ» (2), որ տկարները կը զօրացնէ և թողլերը և երկչոտները կը քաջալերէ. տա՛յ Քրիստոս, մեր Տէրը և Կենարարը, որ հաստատեց և կատարելութեան հասցուց պատկառելի Սուրբ Խորհուրդները (3) և ուղեց որ ամուսնութիւնն ըլլայ պատկեր իր Եկեղեցւոյ հետ ունեցած անճառելի միութեան. տա՛յ Սուրբ Հոգին, Աստուած Սիրոյ, լոյս սրտերու և զօրութիւն մտքի, որ վարդապետութիւնները զորոնք աւանդեցինք այս Շրջաբերականին մէջ նկատմամբ ամուսնութեան, նկատմամբ Աստուծոյ այս պանծալի Խորհուրդին վերաբերեալ զարմանալի օրէնքին և զարմանալի կամքին, նկատմամբ ասոր սպառնացող մոլորութիւններուն և վտանգներուն, նկատմամբ տարուելիք զարմաններուն, հասկցուին ամէնուն կողմէ, ընդունուին վեհանձնական տրամադրութիւններով, և, Աստուծոյ շնորհքին օժանդակութեամբ, դորձադրուին, որպէս զի, այսպէսով, վերածաղկին և վերակենդանանան քրիստոնէական ամուսնութիւններուն մէջ սուրբ արգասաւորութիւնը, անարատ հաւա-

1 Տիտ. Բ. 12, 13:

2 Եփես. Գ. 15:

3 Տրիտ. Ժ. Նիստ ԻԴ:

տարմութիւնը, անխախտելի ամրութիւնը, Սուրբ Խորհուրդի նուիրական դրոշմը և շնորհքի լիութիւնը:

Որպէս զի Աստուած, ամէն շնորհներու հեղինակը, «ան որ մեր մէջ յառաջ կը բերէ կամենալը և գործելը» (1) հաճի, ըստ մեծութեան իր ամենակարողութեան և բարութեան, իրագործել և պարգեւել Մեր այժմ ըրած խնդրանքը, Մենք կը մատուցանենք կարի խոնարհաբար իր շնորհքի Գահին առջև մեր ջերմաջերմ աղօթքները, և իբրեւ գրաւական այս ամենակարող Աստուծոյն առատազեղ օրհնութեան, կը շնորհենք բոլոր սրտանց, Յարգելի՛ Եղբայրներ, ձեզի ինչպէս նաև ձեր բարեխնամ հոգածութեան յանձնուած կղերին և ժողովրդեան՝ Մեր Առաքելական Օրհնութիւնը:

1 Փիլ. Բ. 13:

Տրուած Հռոմ, Սուրբ Պետրոսի մօտ, 1930, Դեկտեմբեր 31 ին, Մեր Քահանայապետութեան իննեւորդ տարին:

ՊԻՈՍ ԺԱ. ՔԱԶԱՆԱՅԱՊԵՏ

Ի հաստատութիւն բարգմանութեան հաւատարմութեան

Պեյրուք, 25 Մայիս 1931

ԱԻԵՏԻՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Կ. Պատրիարքական Փոխանորդ

282

9/12

